

НОВА ИСКРА

Жалосница

Била је удовица и живела је сама. Кад је била у педесетим годинама умрло јој је и последње унуче, које јој је од кћери било остало. Тај догађај у мал што јој не дође главе, јер жалост њена није била обична. Првих дана по смрти детињој била је као луда. Од онога часа кад се вратила с гробља, није била свесна онога што се дешавало с њом. И то је стање трајало неколико дана. После тога, мало по мало на јој се страшна престава о смрти детињој, о смрти свију њених поче да испољава у све јаснијим и одређенијим контурама, и сва њена памет, сва душа њена усредреди се на једном појму као на једној тачци: — она је на свету сама. У тим страшним моментима нишла је обично мишљу прво у своје лепо детињство, што се развијало у оној њиховој кући у Шапцу, па онда у доба свога девојаштва, своје удаје за младића који је био благо од човека, и који је њу тако нежно волео. Затим мислила је на своје прво дете, па на друго, па онда на смрт, једну, па другу, па трећу па и последњу То су били страшни дани. Изгледало јој је као да се све нарочито окомало на њу; као да су је и Бог, коме се међутим она увек тако искрено молила, и људи заборавили. И тада као да јој се испред очију дизала копрена нека, која јој је дотле ограничавала видокруг, и њој пукла пред очима бескрајна пустош, бескрајно гробље, које се губило тамо на хоризонту, а све увиђено у некакву страшну светлост, као што је она пред буром.

Тада је тек јасно видела шта је живот и — омрзнула га је. У њеном дотле благом, нежном, меканом женском срцу усадила се од тада нека хладноћа, нека мрзост према свему. Чак и мала дечица коју свако воли, била су јој мрска и одвратна. Гледајући их по који пут с мржњом и презирањем у очима питала би се: шта су као она, сва та туђа деца кад се ето смеју, радују, играју а њена труну. У чему су она боља од њене деце па их смрт ето није хтела, а њој пограби све. А каква су била њена

дечица! О, требало их је само видети. Сав се свет за њима леним и здравим обртао, да их што дуже гледа. „Ах Љупче моје, ах драго чедо мамино, шапутала би у тим часовима, „сине мој слатки, где си, где си твојој жалосној мајци! Маро моја, јединице, голубице мамина. Душко, Милане, Драги где сте, где сте. . . . Шта ви згрешисте Богу, да вас младе кринове, цветове моје, покоси без икаквог милосрђа, а другима оставља сву децу чак и тамо где их је пуна кућа. Да није то било због каквих мојих грехова?! О, па зашто онда не казни само мене, а њих да си оставио да живе, њих невинне јагањце и голубе моје. . . . И то ми је Божја правда! То је та милост његова неизмерна!

Пријатељи су је испрва походили и трудили се колико су могли да јој олакшају, али кад видоше да њој ништа не помаже почеху је напуштати. „Њена жалосна судбина“ рекли би правдајући своје све ређе посете.

Кад она први пут поче да хули на Бога, они је мољаху да буде паметна, да не грешни душу, и не записваху јој то у велики грех, мислећи, да она у великој својој тузи и болу не зна ни шта говори. Али, кад она учеста с таквим речима, они је, бојећи се за спасење своје душе, почеше напуштати.

Једна само познаница из сусетства долазила јој је скоро свакога дана. То је била старица једна јако болелива срца, која је такође доста својих посахрањивала. Била је проста жена, побожна, али је једина она разумела своју познаницу. „Бог је и сувише милостив, мислила је, да би јој могао узети за грех ово што говори њен неизмерни бол и туга“, и није се бојала њенога друштва. Истина није јој била много од утехе, јер је и сама врло мало говорила, ал тек била је поред ње, колико да није непрестано сама тужна и несрећна комшиница. Обично јој је долазила пред вече. Знала је, осећала је, да и сâм онај полумрак осветљен слабим жишком кандилоцета

у њеној соби, може тако много тужних слика да изазове. Несрећну комшиницу налазила је обично како згурена седи на ниском миндерлуку што је стајао у углу крај прозора. Често пута само што јој назове Бога, па се и сама полагао намести на истом миндерлуку крај ње и остане тако ћутећи.

— Немој, немој више тако туговати ако Бога знаш, рекла би јој који пут, кад би је онај укочен и страشان поглед комшиничин почео већ и да плаши. О томе, како јој толико туговање може напослетку и нахудити, није јој никад спомињала, толико је бака била пажљива и нежна. Знала је да би таквом примедбом могла само још већу буру изазвати. На те њене речи онај дотле укочени поглед тужне жене, који се задржавао тамо негде у углу према њима, кренуо би се и задржао на баки, ал не више онако страشان но промењен: као превучен неком благошћу и помирљивошћу.

— Да, више не тугујем овако, рекла би јој мирним гласом, ја те пријо не разумем. Ја знам да ме ти жалиш више но сви други, и да си рада да ми олакшаш тугу и несрећу, али могу ли ја то? Да сам хладна стена пријо па би ме оволики ударци истрошили. А зашто, зашто да Бог баца на мене највише несреће што може смртнога човека да снађе. Шта сам му ја толико скривила, а шта су му тек скривила моја сирота дечица. Па видиш пријо и поред свег тога била сам мирна и молила му се догод имађах још ово последње унуче. Њиме сам се тешила; имала сам због кога живети. Али и то је било одвише за мене, и то ми је требало узети. И тај Бог, судбина, несрећа моја и то ми одузеше, тај последњи залог, ту последњу кап воде. И сад треба да му се и даље молим, ја, коју је он пре-клао и оставио да и даље живи!

На те речи поглед јој се поново промену: доби онај обичан, укочен и страشان израз.

— Видиш ли, настави, он више ништа мени не каже, тај Бог: у мени, а ја само својом памећу и својим очима гледам на овај свет, — све је разривено, све је тумбе обрнуто. И онда, је ли чудо што сам постала ван света?!... Онај коме се ви молите, и који вам је чист и светао мени је прљав и одвратан, јер ме је још за живота ставио у пакао... Ваше радости мени су јад и чемер; ви се смејете ја то не умем; ви се падате ја не знам више шта то значи. Мени је у души сталан мрак кроз који ништа не видим чак ни онда кад се ви у светлости кунате... Ето шта је са мном и сад треба да се молим Богу да ми да — шта да ми да? Шта мени треба, и шта сад може мени помоћи?!... Та и сунце да стане из саучешћа према мени; и земља тумбе да се обрне, и звезде да нападају и да дуну силни ветри па да поруше све што је на земљи, и да потоп настане мени за љубав, па шта би све то мени помогло?!... И зато видиш ја сво сад чикам тога Бога коме сам се до јуче и сама клањала да видим шта ми може. Ја сам сада јача од њега, јер је бол мој неизмеран, безграничан па је прогутао све,

па и њега. Сав свет је сада мањи од мене, ја га не видим баш и као да га нема....

Говорећи то лице јој се нервозно грчило у разне гримасе. Као ни једном дотле комшиница је после тих речи некако чудновато погледа. „Она је померила памећу“ шапутала је баба. У томе уверењу поче се још више утврђивати, кад њена несрећна комшиница продужи да говори.

— Да будем мирна, да будем паметна, поче после кратка ћутања; да будем јагње које само уме да мечи и кад га кољу? Је л то?... Не мој, не мој ми више ништа говорити пријо. Ја више нисам обичан божји створ, ја сам нешто ван света, и не умем више ни да мислим као ви остали. У мени је, видиш, одавде, и ту показа главу, све ишчунано, и у празној глави хуји пустош нека. А видиш ово овде, и показа руком срце, ово је остало и цвили, стално цвили, ал му ништа не помаже. Ту поћута мало, па онда продужи. — А знаш ли ти пријо, шта је то ништа? Осећаш ли ти колико је то страшно, кад се каже: *никада* ти више нема помоћи; *ништа* ти више не може помоћи. Рекав то, ударајући гласом на речи никада и ништа, разрогачи очи, и очи јој, рекао би, кренуше се из орбита.

Од тога погледа, од тих очију, комшиница се препаде. Промрда се мало, па се онда диже. — Мисли на Бога, пријо, мисли на Бога, рече јој дршћућим гласом, па ће све добро бити.

Па како јој па ту утеху, прија одговори само једним, скоро лудачким осмејком, она се онда поздрави с њом и рече: ја ћу ти пријо сутра опет доћи. Али кад би сутра дан, она не оде комшиници да је теши.

П. Ј. Одвита

А корди

Г-ђици К.

Im wunderschönen Monat Mai...

XV.

Лвао је ћурћевак под жбуном у хладу,
Дрхтала под ветром звонцад му малена,
Кад први пут жељно загрлих те младу
И пољубих страсно устанца румена.

Први пут тад душа затрепта ми јаче, —
И ја ти се заклек да ћу веран бити,
Ал' кад ми се усна чела твога таче
Око ти је тавно стало сузе лити.

Дал' то беше радост што ј' у сузи сјала,
Или срећа била што је љубав даде? —

Или ти је душа јоште тада знала
Нашу судбу клету и љубавне јаде?

XVI.

Кад утрне светлост жарког, летњег дана,
И анђео мира тихим летом слази
Да ублажи санком боле људских рана
Ја тад самац блудим по познатој стази.

Крај мене у мраку шуми бреза тио
Дрхћу мале звезде по реци, у виру; —
А из зрелог жита — где се цврчак скрио, —
Разлеже се песма по ноћноме миру.

И тад као вапај из мојих се груди
Отме песма тужна. Она прича верно

Етнографске белешке

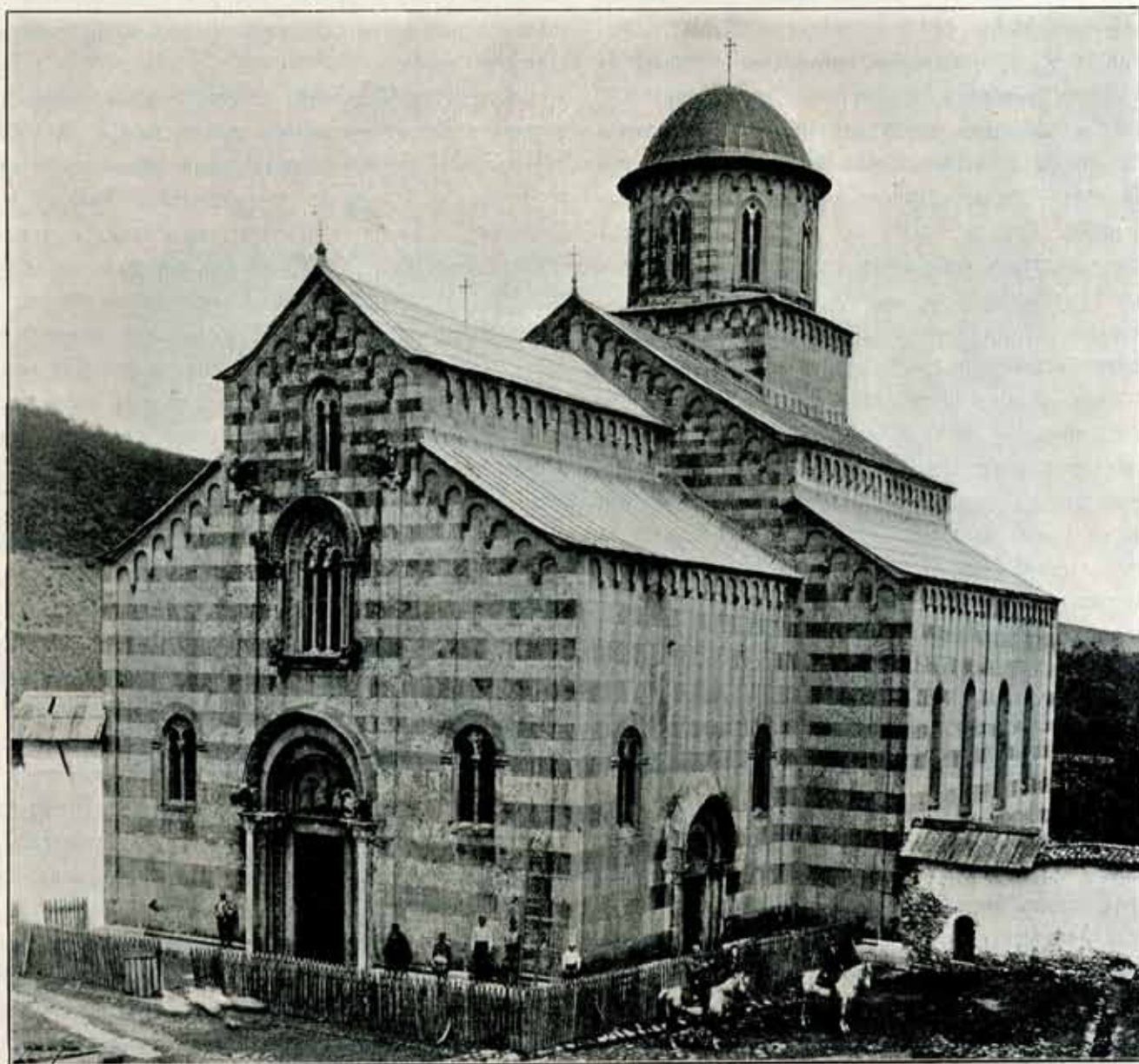
о аустројским Србима из почетка прошлога века

приредио

проф. РАЈКО ЈЕРУШЕК

(НАСТАВАК)

Дигле и фрула, свирала и гајде са мешином и морачким сељачким музичарима добро су познати. Народне песме врло много доприносе, да се старински обичаји чувају. Зато су и њихове свирке и њихове игре из давних времена. Све су игре докази јакости и вештине као

Високи Дечани

Моћ бескрајне, силне и нејасне жуди, —
Она прича да те љубим неизмерно.

И с ветрићем песма тада теби лети
На груди ти пада и о мени збори; —
Ох, ти никад, чедо, нећеш разумети
Ту безмерну чежњу што ми душу мори.

Зајечар, 1902.

Милутин Јовановић

ипр. она, ко зна више да скочи, ко да брже потече, ко даље да баца тежак камен, што га је мучно са земље дићи. Уз певање песама и уз гласове гајди, које су врло сличне онима што их употребљавају цигани са међедом, хватају се Морлаци у коло, најдражу им игру: које се свршује у „Скочи-горе“. Сви играчи, мушкарци и женице, ухвате се за руке па почну полагано кружити као

таласајући се уз свирку вештакову. Коло се мења и претвара у елинеу или троугао, како бива игра живахица, а напоследку претвори се у непримерне скокове, па и женскиње скаче, те се и одело и поредак помету. Невероватна је страст, којом Морлаци играју коло, макар да су често уморни од рада или дугог пута и слабо изхрањени. Инак са малим одморима они потроше много сати у тако силну вежбу. Насquet зове дуде или гадље *косо* (*kosslo*). Мени није познато, да би се дуде игде тако називале, Већ ја мислим, да му је неко казао, да су начињене гадље од мешине козје, а он је разумео, да се инструмент сам зове „козлом“. И Насquet наводи неколико песама, али како је он знао српски, то нека сведоче ове врсте како их је он наштампао. „*Oi Sarajevo, seto sini neveselo, Jelimi teje kuga porobisa. Ali mityi Turgesin porobio*“ т.ј. „Ој Сарајево, што си ми невесело, Је л' ми те је куга поморила, Ал ми те је Турчин поробило“.

Често су последица морлачких игара — запаљења. У овим и другим случајевима, они не зову лекара, већ сами себи лече. Обилато узимање ракије обично је прво лековито пиће. Ако се болест не умањи, они васпу у ракију овећу количину бибера или пушчаног праха. Лети се опруже на сунчањој жези, а зими добро покрију пољавама, да болест знојем изгоне. Против грознице употребљавају више систематско лечење. Први и други дан узму по чашу вина, у којем је неколико зрна бибера квашено више сати; трећи и четврти дан удвоји се количина. Затвор лече стављањем тешкога камења на трбух. Ревматизам лече јаким трењем тако, да се кожа или одлени или леђа од краја до краја помодре. Каткад употребе против те болести и зажарен цреп омотан влажном крпом. Да им се поврати јешност, пију много оцта. А последње је средство, којим се служе у најтежим случајевима *шекер*, који ставе у уста самртнику, тако да се са мање гркости пресели из овога света у онај други. Против костобоље ставе често и пијавице на болесне или отекле удове. Где има земље руменице (*Ocker*), они је полажу на ране, кад се засеку или здеру кожу. Морлаци знају врло вешто ивичашене кости наместити а слоњене излечити.

Мртваца оплакује сва породица а кад га понесу из куће, и кад стигне поп да благослови мртво тело, као и у нас. Али оно што се код нас не чини, то је што шаћу мртвацу у уши те му дају поруке за онај свет. Кад је свршен овај обред, онда га покрију белом пољавом и однесу у цркву, где се понови плач и нарицаљке оплакују покојника. Чим је тело сахрањено, врати се читаво друштво с поном у кућу, из које је изнесен мртац, па се настави јадање и тешење, наравски спојено са ређањем пехара и здравица. Мушкарци у знак жалости неколико времена не брију браду. Знак жалости је и модра или наунаста кана. Жене међу црне или модре махроне на главу и црним крпама скривају све штогод има на њихову оделу црвену боју. Кроз годину дана Морлакиње долазе бар о сваком празнику на гроб плакати и доносити цвеће. Ако су каткада спречене доћи на гроб, оне се путем оправ-

давају и говоре с покојником, као да је жив, те му тачно разложе узроке, зашто нису могле доћи. Питају га такође: како је на оном свету? Све се ово врши наричући тужбалице. Девојке прате ове жене на гроб, да се од њих науче нарицању. Насquet приповеда, како се једном десно у једној кући, где се нарицало више него ли обично. На питање: зашто тако плачу? одговорила му је једна жена: „Ви ваљда још нисте били код нас, кад вам је непознато, да треба, чим више звони, јаче и нарицати, јер је и плата тим већа“. Пети писац каже, да мртве људе полажу на разаструту кабаницу, а жене на пољаве. Онда долазе „сузне“ нарицаљке. Уз ноге положи мртвацу оружје и чибук. На гробове намештају камена са урезаним крстом; често засаде на гробу и дрвеће, као у мусломана. Кад пријатељи покојникови долазе на гроб, носе собом камење које слажу по гробу.

Суседи су Морлацима на истоку и на северу Далматинци и хрватски *граничари* који су по Насquetу једнога порекла са Морлацима. Одседе приказаћемо разна племена по Насquetу и његовим подражавачима Бретану и Јану Панонику. „Да су граничари сиромашни, о томе нема сумње,“ вели Насquet. „Кад букне рат, тада мисле једино, како би се дочепали богата плена, да се богати врате својој породици. Као слабо изображеном човеку, граничару годи све ново, па зато и жели присвојити оно, што му годи. Чим му се пружи добра прилика, он то и учини, па како га пита његов друг, одакле му нове ствари, он одговори: „Поклонно ми је газда, а уз то пролио неколико суза“. Али макар да су хрватски граничари сиромашнији од Морлака, они су ипак врло гостољубиви и, што је велико чудо, у њих нисам нашао никаквих пројцака. Родитељи врло љубе своју децу а ипак нису деца тако размажена, да би се огрешила о дужну почаст према родитељима. Често се догоди, да је стари отац пошао у место сина у рат овако умујући: „Ја сам већ стар и мени је ратовање познато. Ако погинем ја, мања је штета, него ли ако погине мој син. Али ако ме послужи срећа јуначка, ја ћу се вратити са богатим пленом!“ Насquet вели, да деца, макар да одрасту без нарочита васпитавања, ипакштују своје матере. Врло пазе и на девојачки образ, а Насqueta уверавао је један харамбаша хајдучки, да ниједан од његове чете не сме дирнути у девојачки стид. Пошто су хајдуци уверени, да је њихов посао честит, нећемо се ни чудити, ако чујемо, да хајдуци плаћају поповима, да им читају крупне молитве, како би срећно извршили свој посао. Граничари нису много сујеверни, што и не би дошловало њима, који су сви без изузетка војници. Образованости дакако нећемо наћи међу њима, а ту се обистинила пословица: „*inter arma silent musae*“ „у оружју ћуте виле“. — Међу православнима је обичај, да на Божић баце свакому туђинцу, који дође у њихову кућу, по прегршт пшенице у знак обила и родољубности за сву годину.

У граничарској кући влада велика слога. Многи би се Јевропљанин могао у њих којечему научити, а наро-

чито слози. Никакво чудо није, ако пет до шест породица станују у једној кући, а све живе у пријатељству и све се хране из једнога чанка. Најстарији мушкарац је господар и он одређује, што се има радити. „Господиња“ (господарица) или „стара мајка“ пази на децу и слободно јој је свако непослушно дете казнити, а да мајка детета и не писне. Младе жене морају сав тешки рад вршити у кући, као млади људи на пољу. У такој задрузи никад не једу млађе снахе или невесте код стола. Где има у образованим земљама таква слога, да три или више жена кухају мирно на једном огњишту?

Будући да је послушност деце велика, ретко се догађа, да који момак проси девојку на своју руку, већ се просиба врши по прилици, онако као и код Морлака. Осам дана пре свадбе шаље жених, ако су родитељи девојчини усвојили понуду, два сазивача који сакупе сватове. Међу овима су заставник, кумови, старешина, девери и другарице. У очи свадбе долазе највиђенији свати у кућу невестину, да са другарицама оплету венце. При

са марамама. На свршетку ручка баца сваки гост по који новац у тањир, а да не сврше свечаност без кола, то се разуме. О поноћи воде кумови невесту у ложницу и жених јој сабљом скине венац. — У јутру устане прва невеста и донесе са бунара воде да се сватови перу, покрије сто и очисти све собе. Таква свечаност траје често по осам дана.

Одело хрватских граничара је кратка кошуља; а ако је дужа, виси му преко гаћа. Хлаће су од беле домаће чохе. Ногавица немају, него свијају ноге у крпе (обојке) од платна а преко њих носе или опанке или чизме. Преко кошуље носе ђечерму, коју Насquet зове *хлебац*. Како добри Насquet није био вешт на немачкоме језику, то је мислио, да је немачка реч *laib* (хлебац) исто што и *leib* (тело). Па како се зове ђечерма (од немачке речи *leibchen*) *лајбић*, тако је Насquet мислио, да се право српски зове *хлебац*. Овај *лајбић* ошнивен је гајтанима и пуцадма, а преко њега носи још и *јанку*, од плавога сукна, са копчама. Мушкарци носе косу кратко ошнвану,

Г-џа А. Магдаленичка

Турски низами у Преполачкој караули према Србији

доласку и одласку њихову, као и за време вечере, пале пушке. Сутра дан окупе се сви свати пред кућом жениховом на коњима, па цела поворка крене према кући невестиној. Кад су у близини невестине куће, један од свата преда невести белу свилену мараму, коју поврати иети изасланик друштву. Пред кућом изиђу другарице и наместу јабуку са венцем на стег заставников. Онда клећну жених и невеста, а родитељи их благослове. Потом крену у цркву а другарице јаше иза сватова. Крај цркве силазе сви са коња осим два момка, који чувају коње. На повратку баца невеста орахе и друго сухо воће на кров женихове куће. Онда пољуби свекра и поздрави све остале рођаке. Док се спрема ручак, однесу родитељи у спроводу робу невестину у кућу женихову, а мајка невестина дарује родитеље, браћу и сестре, а сватове и кумове

а војници сплетену у прамене. Жене носе косу сплетену, а преко ње црвену мараму са белим пругама (церац). Кошуља много пута на преима није скопчана. Сукња је од суре чохе а преко ње пратеж или одећа. „Препри“ је од платна, а на ногама имају жуте чизме.

Песме су им сличне дивљачком урлању растегнутим *О-о!* Нпр. „О, није вино Краљевићу Марко! — О, пијмо, браћо, вино, да весело живот проводимо“ итд. Ако чује други ово растегнуто *о*, одмах му се одзове истим гласом.

Свирају дигле (двојнице), гадње (Насquet каже „косо“), вруре и гусле, коло им је игра.

Кад су под водрим небом, најволе ватру. Могу отрипети велики мраз, само кад су им ноге топле. Па зато и лежи по каткад по десет људи око ватре, сви наоколо, а ноге им у врућем пепелу; па сад нека пада снег, како му драго.

Janus Pannonius вели да им је језик илирски и да се најчистије говори у Личанској, Слуњској и Огулинској региони. Људи су лепа кова, загаситих образа, љута ока и хранава гласа; вазда су здрави и подносе све непогоде времена. Жене су само у брдима лепе особито на путу од Карловца до Реке. Иначе су треме и прљаве ради тешког пољског рада.

Насquet приповеда, да је једном пловио Савом за Београд. Био је одевен модрим мрнарским капутом по обичају ондашњих помораца. Граничари, мислећи да је поп, дођоше са свих страна и клекоше пред тобожњим попом. Бретон, његов наследник, примећује да су били тако одевени руски попови, који су пратили руске пуковније у француском рату. — Бретон и Јанус Панонијус искварила су још више имена одела и друга имена, на пину: „луда“ место „љуба“ (љубовца), „косалца“ у м. „кошуља“; Бретон чак називље „Марклом“ — Краљевића Марка!

У једанаестој глави, или у првом делу четвртога свеска, расправља Насquet о *Ускоцима*. Они себи називају „Србли“, а некоји их суседи зову *Власи*. Што о њихову пореклу говори, сасвим је без смисла; јер каже, да су сви Славени, који су се поилирили, судећи по њихову понашању: Боркези са Кавказа; они су тобоже једнако ерчани и крути, задовољни најлошијим јелом и пићем, неверни и потмули као и Черкези, воде исти пастирски живот, снажни и истога су стаса и једнаке боје као и Черкези. „Ускоци сада су“ наставља Насquet: настањени свуда у Далмацији, Босни, Србији, Хрватској па чак и у Крањској. Називљу се Србима, јер су се преселили из Србије. Ово несрећно племе нема другога посла, сем да обавља војничку службу. Они гаје онајвише овце и козе, а мало говеда. Трајни рад није им по вољи. Западни Ускоци, који обитавају у Жумберку, између Хрватске и Крањске, много се разликују од далматинских, јер живе у војничкој стези и војничком зашту. Они су велики сиромаси и ту ми се десило први пут међу овим народом, да ме је г. 1787. у пролеће, после неродице, замолило једно девојче од 16 година за комад круха, јер тобоже већ три дана није окусило ништа. У торбици носила је смлевену дрвену кору, од које су, помешане са посијама, пекали тада хлеб. Стан ускочки још је сиромашнији од онога хрватских суседа. Често је кућа од два дела, од којих је један намењен за стоку, а други за људе. Занатлије су ретке међу њима, јер свака породица прави одело од беле вуне а жене спремају пртенину од конопље. Никад нећеш наћи беспослених женскиња. Вазда имају уза се кудељу, па преду и на путу и код куће. Особитих свечаника ово племе нема; само Божић и Ускре славе се и прекомерним мрсом и заливањем вина и ракије. О пролећној равнодневици нанесу из шуме велике гомиле дрва и драче па је вечером запале певајући и играјући коло уз дуду или фрулу. Момци скачу преко таквог огња. О Новој години Ускоци се грле и рукују међусобно, и не желе један другом много година као други људи, јер су

желе празне; него се веселе, што су прошлу годину проживели без великог зла. Ускоци су православне вере, а своје попове нештују изван цркве. Народ је доста сујеверан а у болести употребљава иста средства, који је Фортис навео у опису морлачких лекова. Кад нема болеснику више помоћи, окупају га, да би отишао чист пред Свету Тројицу.

У ранија времена била је код њих отмица врло честа. Сада се ретко догађа, јер су казне врло тешке за ово злочинство. Али ако се освете рођаци девојке, могло би се догодити, да момак побегне, а девојка остане уседлица, јер су Ускоци у овим стварима врло деликатни. Код њих још много цене девојачку крпост, а удовице се ретко по други пут удаду. Свечаности свадбене исте су као и у Морлака. Кад остави невеста кућу својих родитеља, покрије јој жених лице копреном, бајаги да не и више наиша пута натраг у род. И обичаји код погребца исти су као и у Личана. Само ваља споменути, да мајка ако јој је умрло дете, проклиња смрт и баца колевку начињену од храстових дасака, па је поломи скачући по њој.

Ускоци имају ношњу врло сличну ношњу Далматинаца. Људи носе црвене капе; косу имају сплетену у прамене; врат и прси су голи. Рубача има широке рукаве, ошивене на крајевима, на јаци и отвору, црвеном или плавом вуном. Преко рубаче носе прелук (Насquet каже „хлебац“) са два реда путаца, црвеним гајтанима и петљама. За пасом су ханџар и мале пушке. Хлаће су од беле чохе, на ноге навлаче чарапе и опанке. Зими облаче и хаљу а преко ове још и црвену кабиницу. Црвени чибук метнут је иза кошуље, а на рамену почиња чекан. — Девојке су покривене црвен-капом која је опточена на рубу множином малих путаца од меди, па и сребрним новцима. Косу плете у три ките, од којих једна виси преко леђа, а друге две по грудима. Ако коса није доста јака, онда уплићу у њу и предива. На крају ових прамена намештен је напретак од меди и на њему свакојаки урес од новаца или никољака, тако да тај накит често тежи по пд фунте. Да буде прамен косе способнији носити свој терет, уплићу у косу такође црне кајшице. Око врата немају никаких огрица, а на рукама носе наруквице од коже са медним цуцама. Кошуља је као и у људи, а сеже све до кике са двоструким везењем око рукава и рамена; преко ње пренрт од различно бојадисане вуне. Ови пренрти урешени су на крајевима ресама, а широк црвен пас, украшен свакојаким шкољкама и меденим накитима и обвијен око тела, причвршћава ове пренрте, што служе попут крила. Оне имају и шалваре, које сежу до колена; на ногама врло лепо и шарено искићене назувице и опанке. Кад настаје оштро време, оне међу на себе и сукњу без рукава, која је начињена од загаситосмеђе рашевине и на обе стране пренаране. Осим тога имају, ако нису друкчије запослене, вазда преслицу уза себе и ножић. Удате жене мање су искићене и место цр-

вен-кане покривају главу белом пећом, богато извезеном разнобојном вуном; на угловима висе мале ките.

Janus Rapponius још примећује, да су Ускоци врло крешка стаса и брзотеци. Вере су православне, па крсте одраслу децу и исповедају се, кад им је 30 година. По њему: Ускоци су дошли најпре у Клис, у Далмацији, г. 1420. Касније умакоше Ускоци у Сев, где им је године 1537. Фердинанд I. одредио насеобину. Још доцније борили су се Сењани са Турцима и Млечанима и поглавити посао њихов био је гусарство. Зато их је преместила аустријска влада г. 1616. у Горјанце у крањској, која се брда по њима отада зваху немачки „Uskokengebirge“. Од сировина своје стоке приправљају храпаву чоху, чине кожу и приправљају добар сир. Најмилији им је војнички живот, који им прија ради несталности.

По Nasquet-у разликују се *Личани*, који су одељени морем и високим брдима и од Хрвата и од Далматинаца и својим карактером, те би их могли назвати *Црногорци аустријске монархије*, Личани су много времена живели саввим независно а пређашња влада придала их је Карловачком генералату. Пре ове реформе имали су Личани све значајне црте слободнога народа. Поштени су, гостољубиви, драге су воље потпомагали друг другог, али су били и убојнице, незналице, сујеверни, неумерени у уживању, осветљиви, нерадини, па зато спремни на отимању. Личани живе у пријатељству са својим босанским и далматинским суседима и често склапају с њима побратимства и пишана кумства.

Хришћани уреже мухамеданцу полумесец у кожу испод косе, а мухамеданац Хришћанину крет. Овај завет јаче се чува, него ли све клетве образованијих народа. Како народ, тако су и попови полуобразовани људи, који мисле, да имају сва својства, за свештеника, ако знаду како тако писати и читати. Они су верно одани свим предрасудама и укорењеним назорима простог света, па зато њихове проповеди нису моралне, већ поуке и говори често без свакога смисла, јер су и сами спремни учествовати у свакој неправди. Али Личани су најхрабрији људи аустријске државе; момак од 12 го-

дина не боји се двадесетгодишњег из друге које стране. Зато и зову себе „јунацима“. Највећа је, њихова врлина, особито женскога пола, да је морал девојачки у највећој части. Никад нећеш чути, да је која девојка посрнула, а ако би се то иком десило, увек би се оженио њом и тако поврадио своје злочинство.

Народ је врло сиромашан и често гладује, а кад има чега у изобиљу, онда не зна мере нити се сећа будућности. Хлеб од зоби (овса), млеко и сир најобичнија су храна, али многи једу само проју или поленту (Nasquet ју зове „похута“). Месо једу само козје и јагњеће. Уз овај слободни и смерни начин живота здрави су као риба у води, те преживљују и највеће болове.

Њихове су куће саграђене из четири стоне од дрвета, или од камена, залењене иловачом, и покривене сламом

или дрвеним данчицама. Сред куће је огњиште, око њега лежу сви у пепео. На једном крају куће одељење је за марву, ако нема кућа посебне доградње. У неким кућама одељен је „стан“ са одрима, покривеним сламом и кожама или постелима. У њима је „дрвеница ехрана“,*) где се чува сав иметак куће. поље обрађују понајвише женске и често плуговима без точкака. О занатлијама нема ни спомена. Непозната су била кола, јер ни правих друмова није било. Деца се подижу као и у суседних Хрвата. Највећа је забава Личанима отимање и лов. Песме су сличне песмама морлачким. Радо играју коло уза свирку динли и гајди а само на свадбама. Отмице још није престало и то зависи

Арнаути и Арнаутка из Малисора

о строгости команданта окружног. Ко хоће, да отме девојку, мора се чувати од укућана, јер ако не пође срећно за руком, могу погинути и он и његова помоћница. Ако је девојка решила, да се уда, просиоци је испросе и после жетве врши се пир. Сазивачи зову сватове и свуда су примљени и чашћени вином, ракијом, сиром и маслом. Друг води невесту у цркву, а с њиме иду и дружице и кумови с осталим сватовима. Пре се у таквим приликама много и пуцало, а сад је то забранила војничка управа. Заставник није обичајан у Личана, него његов посао врши

*) Валда „скриња“.

старешина. Пре венчања благослове родитељи младенце. У сироводу јаше невеста сама на парину, а остала женискадија седи иза људи на коњима. Ручак је једноставан, јер су ови људи сиромашни. Понајвише се чаште јагњетином, погачом и вином. Невеста дарује свате орасима за децу а старешину махрамом. После ручка однесу невестину опрему у кућу женихову и кумови је прате у ложницу, где јој жених сабљом скине венац. После венчања не сме невеста више метнути црвенкапе на главу, и беле чаране замени црвенима. Иначе врше се сви свадбени обреди као у Морлака. Код порода и крштења деце све се онако врши, као и у других племена југословенских (илирских). Чим умре Личанин, звоне сва звона у цркви, да помогну души доспети онамо, како јој је суђено доћи. Мртваца одмах оперу, положи на даску те му туре у руке крет, а његов род га целива и оплакује. Она га ослови домаћин а за њим славе његови пријатељи јуначка дела, што их је за свога живота извршио. Питају га, зашто је оставио жену, децу, пријатеље и другове? То се чини све до вечера, и једни ступају на место других те опевају и славе мртваца, док не дође пона. После опела положи покојника у сандук те га изнесу непокривена у цркву а у сироводу су на првом месту жене на онда људи. Наричаче, које непрестано измењајући се наричу, моле мртваца да однесе онима, који су пре њега умрли, поруке од рођака. После литургије и опела у цркви, опросте се присутни с покојником. Сандук се затвори и сахрани, а у кући покојниковој приреди се ручак, где се вином и ракијом утуче жалост и туга тако кренко, да се често сви накинени кући враћају. Ове гозбе трају читаву недељу дана, јер сви гости доносе из својих кућа јела и пића у кућу покојникову. Ова гозба зове се „седмина“ ради седам дана. Оточани и Личани зову ову седмину и „кармику“. Оно јестиво, што доносе пријатељи покојникови у његову кућу, зове се „жалост“.

Личани носе изван војничке службе црвен-капу; коса им је сплетена у прамене, брада обријана, врат и прса непокривена. Кошуља једнака је оној у Ускокџа. Хлаће или „достегнице“ начињене су налик турским; преко чарана или ногавица навуку постоле од неучињене коже. Чаране су од беле вуне и разнобојно извезене. Преко кошуље ћечерма (Насрет вели: „hiebs“) са гајтанима и малим пуцима. Иза црвена паса имају разне кесе и торбице за машу, дуван, итд. поред две до три кубуре и ханџара. Све је оружје, као и пушка, сковано од меди. Каткада носи Личанин и буздован. Преко ћечерме носе и кратак гуњ и црвену кабаницу са јаком. Жене носе у некојим пределима преко капе копрену од беле танке пређе а многе носе место капе само велику белу махраму, извезену црвеном и модром вуном и искићену малим китама. Ову покривачу зеву „повезача“. Девојке носе црвен-капу, косу уилетену као и Морлакиње, и једнако украшену; око врата узак трак са жутим пуцима. Кошуља је извезена на свим рубовима, шавима различном вуном, на грудима отворена или копчама затворена. Среда и острага носе

многобројни вуцени препрт (прегачу) са ресама. Ова је прегача причвршћена пџсом, који налечи оном у Морлакиња и Ускокиња; иза паса имају или нож или по једну кубуру. Жене се не красе наруквицама, али зато оките прете многим прстенима. Кад је рђаво време, обуку још дугачку смеђу сукњу без рукава, која се зове „рухо или хаљина.“ Ноге су омотане доколеницама или чарапама. Чарапе су у девојака беле, у жена црвене, или бар црвено обрубљене, а у удовица су модре, оне носе, као и мужеви им, опанке. Момци у војничкој служби имају зелене прслукe и хлаће; иначе је њихово одело народно; они се зову „сережани“. Жене из Навиђала имају на глави широку повезачу са ресама, и косу на посебан начин искићену. Жене у Оточцу имају на глави повезачу, око врата бео „крес“, црну дугачку хаљу а зими кратку јанку или кожух.

Занимљиво је, како се овде млати жито. Насред гумна намести се дирек, а око њега привезано је уже, које се споји поводима од четири коња. Човек, који тера ове коње, помаже се тако, да круг, којим теку коњи, постаје све ужи; јер се уже овија око дирека. Чим је све уже овијено око дирека, натерају се коњи на противну страну на тако бива круг, којим теку коњи, опет све шире, па тако и измлати испод коњских копита све жито на гумну.

Још ваља напоменути, како су биле пре државне управе цара Јосипа II. у овој земљи непознате срамотне казне, које су биле уведене на место пређашњих ужасних казни. Насрет видео је у Карловцу хајдука привезана уза срамотни стубац са написом око врата, који је јављао злочинство хајдуково.

Насрет се шетао са једним пратиоцем по тргу, на којем је био злочинац јавному руглу изложен. А овај не могавши појмити, да је срамота скопчана са оваквом педесом, сама по себи доста љута казна, позвао је Насретова пратиоца по имену — био је наиме од пре познат с њиме — па му смешећа се рече:

„Гледај брата, како су Немци кукавни!“ Ова му се казна чинила смешна, па се ругао Немцима официрима, који су га осудили на такву казну.

Бретов у напоменутој књизи а и његов преводилац Janus Rapponius расправљају нешто опширније о граничарској управи, те хоћемо из његове расправе да повадимо најинтересније белешке. Непрекидни страх од турских нападаја, а још јачи страх од куге, натерао је народ, да буде вазда на опрезу; зато им је требало више добрих војничких вођа, него ли саветника. Зато је влада увела у покрајине, суседне турској царевини, војничку управу и тако је ступила војничка стега на место грађанских и кривичних закона, и граничар вршио је своје кућне послове као и војничке по заповедима својих официра. Зато је налечила граница каквој великој касарни где њезини становници нису знали других послова, сем оних, које им је валагало пуновлашће војничких управника. Тиме се ударио граничарима печат јунаштва и они би се осећали увређене, да их назовеш „наорима“. Грађана, који не би

били дужни вршити војничку службу, има у њих врло мало а то су све само туђини насељеници. Сваки сељак-граничар или задруга граничарска добијала је посебно земљиште да га обрађује, да се њим храни; али и поједине регimente имају пространа земљишта и шуме. Земљишта се не смеју продати, ма га и не било довољно за обраду. Све породице једне задруге ручају за једним столом и одевају се истом

робом, коју справљају жене. Свака породица има свој стан, али на ручак скупљају се све.

Старешина управља имањем и њега слушају сви. Војничка област заједно је и управна и судска. Имовином заједничког регимента управљају нарочити официри и

одређују појединим кућама огрев и дају земљишта под кирију. Они беру и порезу, која износи за једно јутро 15 пара диварских и за једно јутро шуме или ливаде 20 пара. Официри и под-официри скупљају плату из доходака регименте; ова је плата често тако малена, да се њом не могу подмиривати трошкови. Простаци не добијају никакве плате, него

уживање земљишта доста је, да очува живу главу. У мирно доба чувају граничари међу а у ратно доба половина људи иде у рат све од 16. године до оног доба, у којем су људи неподобни за тај посао. Кад је француски отимач г. 1809. заузео Хрватску, он је ово уређење очувао, шта више хтео је да га рашири у свим илирским земљама. Зато је изабрао г. 1813. до шест стотина младића, које је дао спремити у војничким школама у „St. Cyr.-у“ и „La flèche-у“. Војничка стега тако је тесногруда, да ограничава чак и развитак природне даровитости. Таква управа примерна је за необразовану светину, али она загушује и сав прогрес државни и материјални; спутава силе духовне и спречава образованост.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

Наћве^{*)}

GABRIELE D'ANNUNZIO

Чим чу луну штака, Лука разрогачи очи и управних, ватрене и мутне, ка вратима очекујући да се брат појави на прагу. Цело лице, измршавило

од бола, упакажено од грознице, покривено црвеним бубулицама, задоби на један мах израз лутине и готово гнева. Он конвулсивно дохвати мајчине руке, вичући промуклим и ослабелним гласом:

— Истерај га! Истерај га! Нећу да га видим. Разумеш ли? Нећу да га видим; никада више. Разумеш ли? Речи га загушише. Он чврето стискиваше материне руке, кашљући са великим болом, а кошуља на грудима тресијаше му се и по мало се отвараше при сваком напору. Уста му беху надувена, а исушене бубулице грађаху му по бради као какву красту која пуцаше и крвљаше после сваког напора.

Арнаутка из Миридита

Мати се труђаше да га умири

— Да, да, сине мој. Нећеш га више видети. Урадићу као што ти желиш. Истераћу га. Ово је твоја кућа, сине, само твоја. Чујеш ли ме?

Лука јој кашљаше у лице.

— Сад, сад, одмах — говораше он, са неком свирепом упорношћу, подижући се из кревета, гурајући мајку ка вратима.

— Да, сине мој. Сад, одмах.

Чиро се појави на прагу, одунирући се штакама. Он беше сухоњав, велике, тешке главе. Коса му беше тако плава, да готово изгледаше бела. Очи му беху благе, као у каквог јагњета, плаве, међу дугим, светлим трепавицама.

Улазећи, не рече ништа, јер беше нем, због кашље. Али виде болесникове очи, које га посматраху, непомицне и свирепе; заустави се на сред собе, онирући се о

^{*) La Madca, из збирке Le Novelle della Pescara, Milano, Treves, 1902.}

штаке, неодлучан, не усуђујући се да пође напред. Десна нога, савијена и скраћена, по мало се тресијаше.

Лука рече мајци:

— Шта тражи овај кљавко? Истерај га. Хоћу да га истераш напоље. Разумеш ли? Одмах.

Чиро разумеде, и погледа мађију, која се већ беше спремила да устане. Погледа је очима тако молећивим, да она немадне срца да употреби силу. За тим, држећи под пазухом једну штаку, слободном руком учини један очајан покрет. И баци један прождрљив поглед на наћве које беху у једном углу. Хтео је рећи:

— Гладан сам.

— Не, не, немој му ништа дати — поче викати Лука, покрећући се сав у постељи, натурујући жени свој онаки каприс. — Ништа: Истерај га напоље.

Чиро беше оборно на груди своју голему главу, дршћући, очију пуних суза. Кад му мађија стави једну руку на раме и гурну га према вратима, зајеца; али пусти да га изведе. Затим чу како се врата затворише; застави се у ходнику и јецаше. Јецаше јако и непрекидно.

Лука, уз један гневни покрет, рече мајци:

— Чујеш ли га? Нарочито се стара да ме наједи.

Јецање се настављаше, прекинуто по који пут чудноватом циком, тужном као ронац кљусета које умире.

— Али чујеш ли га? Иди. Баци га низа степенице.

Жена нагло скочи; притрча вратима и подиже на мутавка немилосрдне руке, навикнуте да бију и да буду свирене.

Лука, подигавши се лактовима, слушаше ударце, говорећи:

— Још! Још!

Под ударцима, Чиро ућута. Задржавајући плач, сиђе на улицу. Он бејаше гладан; готово два дана није јео. Једва имађаше снаге да вуче штаке.

Једна гомила дечака прође у трку, јурећи за једним аквилонем који ветар подизаше. Неколицина га гурнуше, вичући му:

— Хеј, кљавко!

Други му се подсмехнуше, узвикнувши:

— Ходи, барберо¹⁾, да трчимо!

Неки, правећи алузију на његову голему главу, уштиташе га подруљиво:

— Пошто фунта мозга, кљавко?

Један између њих, најнечовечији, обори му штаку и важе бежати. Неми се заљуља, затим је с муком дохвати и крете се. Вика и смеј дечака губљаше се према реци. Аквилон се уздизаше, као птица из страних крајева, ка небу са свим црвеном и нежном. Чете војника певаху у хору, дуж купатила. Било је лепо, пред ускршње празнике.

Чиро, осећајући да му крче црева од глади, помисли:

— Да тражим милостињу.

Из хлебарнице допираше, са пролетњим ветром, мирис свежег хлеба. Наћве један човек, у бело обучен, посећи на глави дугачку даску на којој беху поређани многи

¹⁾ Берберски коњ.

хлебови, жути као злато, који се још пушаху. За њим иђаху два пса, са њушкама управљеним у вис, машући репом.

Чиро готово осети да малаксава, од изгладнелости. Размишљаше:

— Да потражим милостињу; иначе, умрех.

Дан лагано падаше. Прозрачно небо беше све покривено аквилонима који се, таласајући се, враћаху ка земљи. Звона распростираху кроз звучни ваздух сталан и дубок шум.

Чиро помисли:

— Сад ћу сести пред црквена врата.

— И одвуче се до њих.

Црква, заиста, беше отворена. У дну се виђаше олтар осветљен дрхтавим пламеновима, као каква констелација. Напоље излазаше мирис тамјана и белзајина^{*)} који сагореваше. С часа на час допирашу звуци звона.

Чиро, од једном, осети да му се очи покрише новим сузама. Он се помоли у своје срцу пуном вере:

— О Господе, Боже мој, помози ми ти!

Оргуље загрмеше тако да се стубови заталасаше, као инструменти; за тим се чуше весели тонови. Одјекнуше гласови певача. А људи и жене улажаху, по двоје по троје, на једна једина врата. Чиро се још не усуђиваше да пружи руку. Један просјак, недалеко од њега тужно замоли:

— Уделите, тако вам љубави Божје!

Тад се неми застиде. Виде мађију где улази у цркву, сва згрчена, под црним покривалом. Помисли:

— Кад бих отишао кући, док је мађија напољу?

Жудња за јелом потакну га тако јако да он више не оклеваше. Леђаше, на штакама, у нади на хлеб. Једна жена у пролазу, смејући се, довикну му:

— Трчиш ли трку, кљавко?

Он, у тренут ока, стиже кући, задуван и дршћући. Узиђе, са неизмерном опрезношћу, уз степенице, без шума. Пипајући, потражи кључ у једној шупљини у зиду, где га мати обично, излазећи, остављаше. Наће га; и пре него што би отворио, погледа кроз рупу на брави. Лука, у постељи, изгледаше да је задремао.

Чиро помисли:

— Када бих могао узети хлеб, а да га не пробудим!

И окрену кључ, веома лагано, задржавајући дисање, бојећи се да не пробуди брата откуцајима срца. Изгледаше да ови откуцаји испунише целу кућу, као неком највећом луном.

— А ако се пробуди? — помисли Чиро осетивши да му задрхта срж у костима, кад виде да врата беху отворена.

Али га глад осемели. Уђе, спуштајући најљиво штаке, не скидајући никако очију са брата.

— А ако се пробуди?

^{*)} Белзанин (belzaino) нека мирисна источњачка смола.

Брат, лежећи наузнак, тешко дисаше у овом мртвилу. С часа на час излазаше му на уста као неко лако ништање. Једна једина свећа горијаше на столу, бацајући на зид широке промењиве сенке.

Чиро, како беше крај наћава, заустави се да савлада страх; погледа на брата, затим, држећи обе штаке под пазусима, поче дизати поклонац. Наћве јако шкрипаху.

Наједном Лука, пробудивши се, скочи. Виде брата који скидаше поклонац, и поче викати на њ, тресеући рукама, као манит.

— Ах, лопове! Ах, лопове! Помоћ!

Ади га беснило загушиваше. Док брат ослепљен глађу, нагнут над наћвама, тражаше дршћућим рукама комадић хлеба, он њини с кревета и скочи на њ, да му не да узети хлеб.

— Лопове! Лопове! —
викаше, изван себе.

Као махнит, баци тешки поклонац на врат Чиро, који се отимаше као жртва у гвозђима. Лука се одушираше Чировим напорима, притискујући целим својим телом, као да је хтео обезглавити брата. Поклонац шкрипаше, продирући у живо месо на врату, гњечећи у дунџаку, у грлу, секући тиме и нерве. Од наћава се одвоји једно непомично тело, које више не показиваше никаквог знака живота. —

Тада, гледајући пред собом убијенога кљаку, лудачки страх обузе душу брата.

Два-три пут, посрћући, пређе преко себе, у коју трептаве свеће ствараху привиђења; подвуче руке под покриваче, привуче их к себи. уви се сав у њих, покривајући и главу, затим се шћућури под постељом. И, у тишини, његови зуби шкрипаху као турнија на гвозђу.

(О ТАЛИЈАНСКОГ)

Миодраг Ристић

Три љубавне песмице

(ОТО ЛАЈКСНЕР)

У мом срцу осамљену,
Кад наступи зимска ноћ,
Пролеће се ново буди
И чаробну шири моћ.

Ту, дубоко, у кутићу,
Цвета многи цветак драг;

Светли, сјаји, бленги, пламти
И простире мирис благ,

Ја се буним сред тог миља
Што ми целу плави груд,
Док на пољу месец светли
И свуд влада зимска стул.

*

Шта је мени? Ја од скора
Не познајем себи сам!
Куд погледам, свуд привиђам
Твога сјајног ока плам.

По плавоме своду трепте
Звезде сјајне, а испод њих
Крај усана медних твојих
Лебди осмех благ и тих.

Ах, тај осмех обећава
И на твоју маму груд!
Срце хоће да угуши
Силна чежња, слатка жуд.

*

И ако те, у даљини,
Двоји цели бели свет,
Опет моје хитре мисли
Управљају теби лет.

Својим зраком њих уноси
Кроз твој прозор месец блед;
Ту ти љубе очи лепе
И с усана сишу мед.

Ту се песме љубованке
Успављиви шири тон,
Док одједном не зазвучи
Твоме уху сребри авон.

Тад ти лицем румен сине
И јави се осмех благ:

„Сад, у овом слатком часу,
Мисли на ме драган драг!“

Чачак.

С. Д. МИЈАЛКОВИЋ

Песма са села

XII

ДРАГИ ПРИЈАТЕЉУ,

Т и знаш да је моје село на самој граници између Босне и Србије. Кад је тишина ми чујемо звона са бродачке цркве као и они са наше. Па, вала, готово и нема разлике између нашега сељака из Мачве и онога из Семберије. До 1876. године и могло је бити неке разлике; али како се те године многе породице, што због рата мораше напустити своја огњишта, настанише по мачванским селима те поиримасмо

узајамно разне обичаје једни од других, тако нестаде и те разлике. Сем тога и ородисмо се. Многа је млада Босанка остала овамо, кад се те породице после окупације, вратиле на своја огњишта.

Од то доба често се походимо и састајемо. Ја имам тамо многе своје познанике, којих се врло радо сећам, јер су то збиља честити и поштени људи.

Данас ми дође Јевто из Црнијева. То је мој давнашњи познаник. Већ је обелио сав, али ја га памтим кад још беше црних власи и кад га донеше рањена у нашу школу где је била болница. Као да сад гледам тако ми је пред очима његово велико црно око, које те чисто пресеца, и које као да стојаше у опреци са оним осмејком на лицу. Одговарао је тихо доктору на питања и седео савним мирно док су му вадиле размркане кошчице из ноге. Кад су га хтели наркотисати, он је одбио и рекао:

— Дајте ми само моју лулу.

И гледао је шта раде не јавкувши само што је кад и кад намрштено чело.

Није био леп, али у погледу и осмејку, у свему бићу његову беше нешто што је привлачило свакога, те си му прилазно с неким поверењем.

Што је мене зближило с њим то је његова лепа прича. Што тај човек уме да прича, то нити сам кадгод чуо нити ћу чути. Јамчим да, кад би стенограф ухватио његову причу, не би било никакве потребе догонити је, можеш с њом одмах у штампарију!

Можеш мислити како сам се обрадовао кад сам га видео. И ако је оболео, није се ништа променило, онако исто прав етап, још држећ и у снази, са истим оним осмејком. Нисмо се видели толике године, али чим уђе у собу, познао сам га.

— Јеси ти, Јевто?

— Ја сам.

— Шта радиш, човече?

— Хвала Богу.

— Ниси се променио ништа.

— Богме ти јеси. Да смо се где срели, ја те не бих познао.

— Јесу ти здраво код куће?

— Богу хвала, добро смо.

— Како је код вас, у Босни.

Он одману руком.

— Како? А како може бити? Пре смо се поздрављали са „помоз' Бог!“ а сад са „добар дан!“ Дошао Швабо на дотерао све по своје калуњу.

— Седи.

Он седе. Ја га понудих дуваном и кавом, јер сам знао да он то обадвоје воли; сем тога наредих те донеше мало и ракије, колико да се почне разговор.

Он је по своје старом обичају правно цигарету и налио пуштајући лагано димове који се дизаху у плавичастим колутима изнад главе његове.

— Шта ти радиш?

— Ето седим.

— Грехота је седети у соби на овако леном времену.

— Био сам ја и у пољу.

— Кажу да си много био бољестан.

— Био сам, али сад је, хвала Богу, све добро.

— Чујем код механе, да си ту, на рекох: идем вала да га видим. Ко зна кад ћу се онет наконити. Нешто сам се уленно па ми се не иде од куће. Остарило се ваља, шта-ли! Сад, да видиш, и не могу нешто ни да радим. Гледам, пао ми проштац, а мене мрзи да га дигнем и поплетем; а некад бих у ватру скочно само да ми ништа у штету не оде! Шта ћеш?...

— Јеси ли у задрузи?

— Па и немам ти много задругара. Брат ми је умро одмах по повратку. Оне две девојчице његове разудао сам, а од моје деце само су ми Сима и Пера код куће, а Јеврем је у Шанцу Ђурчија. Па сам се кренуо да га видим. Он кући не сме.

— Што?

— Због војске. Није хтео да служи војску. „Нећу — вели — да служим Швабу!“ Сад овамо не сме, а ја морам њему ако хоћу да га видим. Пре ми је било лакше: могао сам га видети сваке године о Ускресу, Тројицама и на Павлов-дан. Пређем на Рачу те се састанемо, али Швабо и то украти. Не да пасоша.

— Славе ти, Јевто, право ми кажи како сад живите?

— Зар ту може бити речи о животу? Не смеш се казати да си Србин. Неће те баш зато нико ударити, али ако ербујеш, онда за те нема правде. Ама где може ушти-нуће те, не може те то на лијо проћи! Па после, брате, и позавађаше нас. Што је год онако отреситијих и виђе-нијих људи, власт их некако привуче себи. Ти знаш лудог Србина. Учини му једанпут добро, па си му везао руке. Власт то некако увидела, па све што је виђе-није позове ти на неку част, те неком учини овде, неком онде — тек свакоме, коме је учинила, после зауши уста. Ми, други, којима не чине него нас витлају свом оштрином својих закона, ми почесмо да се туђимо од оних којима су милостивији. Па данас реч, сутра реч, прекосутра се споречкамо а наскоро и завадимемо. Сад смо ти завађени и подељени. И гори смо душмани једни другима од заклетих душмана.

— Бога ми то не ваља! Па зар ви не увиђате то.

— Увидели смо кад се већ позавађасмо. Али тада је већ било доцкан. Толико смо зла једни другима починили да се више нисмо могли ни мирити.

— А где су вам свештеници?

— Какви свештеници! С њима се још горе поступа него с нама ако реве у страну. Ено ти веселог попа Рајка-Саранише жива човека. Отеше му и парохију, и апсисе га, и прогонише га. Сад нема човек хлеба да једе. Па занемео. Ако га што и запиташ, а он ти шапуће: „Уто-пли језик! Бог ти је створио зубе да за њих језик закло-ниш! Убодеш се у ногу, па то покријеш чараном; али

кад се на језич убодеш, онда ти нико не поможе!“ И онда одмах бежи те се склони да само не би с киме говорио.

— Па, то, како ми причаш, све убијено?

— Тако изгледа; али није. То је церова жишка под пухором. Ако се Шваба лати да је узме, грдно ће се опрљати!

— Како то?

— Како? Ти знаш, народ много трпи, али има Бога на му бар очува намет те је не изгуби. Да ти причам само шта се десило пре неколико месеци у једном селу близу Сарајева!

Запали цигару, повуче неколико димова, напи се мало ракије па поче причу.

Неки сељак, име му Јован, крене се једног петка кад је марвени трг и потеря једног вола на пијац у Сарајево да прода, јер му је требало пара да плати порезу. Марвинче животно, готово гојно, али га он не може продати, није што се није могао погодити, него што нико и не запита за цену, Јован се врати кући. Другог петка крене се опет на трг. Исто тако. Трећег петка дигне се опет. Цољао је ваздан на пијацу, ама нико не приђе ни да се нашали! Криво би Јовану па рече: „Вала, да ми ко само приђе, и запита, не бих се цељкао с њим: дао би му пошто он хоће!“

Али како нико не приђе, он се крену и гладан и зловољан кући заклињући се да више на пијац неће излазити.

У тај мах руни изненада један човек преда њ. „Куд водиш тога вола?“ — упита га: „Кући“ — рече Јован зловољно. — „Је ли ти на продају?“ Јован га погледа да види да му се не подсмева. „Јесте“ — рече. — „Пошто?“ — „Педесет форинти.“ — „Добро, поведи овамо.“

Јован пође за њим, сиђе с друма па пођоше неком стазом, најпре кроз један шумарак, па онда уђоше у шуму. Овај иде а премишља: „Куда ли он то мене води?“ Стадоше пред једну пећину. Онај човек гурну камен један и отвори се пролаз. Он пође напред а Јован за њим водећи

вола. Пећина изнајпре беше као и свака пећина, док ти се наједанпут развиди, зидови засјаше са свију страна те Јовану засенише очи толико да их мораде руком заклопити. Кад скиде руке с очију, а око њега врви свет као на каквом сабору. Он погледа око себе и познаде двојицу што му иђаху у сусрет: једно беше поп Павле из његова села, а друго неки Срдан. Поп Павле му приђе и прошапута: „Од куд ти овамо?“ — „Продао сам вола ономе, Него од куд ти и Срдан овде кад сте ви помрли?“ — „Пази добро и немој да примиш од онога паре у банкама, подвалиће ти!“ — рече поп. — „А ко је он?“ — упита Јован. — „Ђаво! Иди наплати се, али тражи

све у сребру, па се брзо врати, ми ћемо те чекати.“

Јован опет пође док се онај окрете и пружи му педесетицу. — „Нећу — рече Јован — дај ми у сребру“. Овај га погледа испод ока, али не рече ништа него му неплати.

Кад се Јован врати он нађе пона и Срдана где стоје и чекају га. — Јеси наплатио у сребру? — пита поп. — „Јесам“ вели Јован. — „Сад иди рече поп — и кажи свима где си нас видео и реци: да ће сваки овамо доћи који је владин измећар као што смо били ја и Срдан.“

— „Неће ми веровати кад им то кажем!“ — рече Јован. — „Дај једну твоју форинту“ — рече поп.

И на њој написа својом руком: „*Не будите владини измећари јер ћете по смрти пасти ђаволу шака. Поп Павле*“.

Јован носи ту форинту свуда и показује сваком живом. И власт га је прозивала те је гледала непис на новцу. И да видиш, свет се прилично тргао.

Још је мало поседео Јевто, али мене много занимаше сама прича те се замислих. „Ето како постају народне приче! — рекох сам себи. Јевта се поздрави и оде рекавши да ће се навратити. Ако ми буде што интересно испричао ја ћу испричати теби и твојим читаоцима.“

А дотле, буди здрав и весело

СВОМЕ
ЈАНУ

АРНАУТКА ИЗ ВРАЦЕ

*

* * *

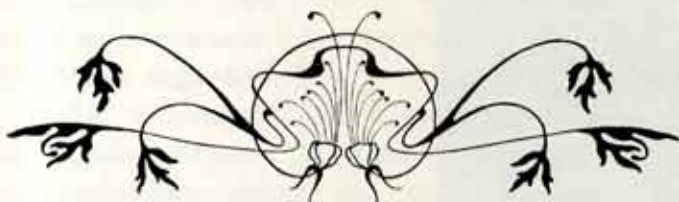
Сјајни месец плавом ноћи броди.
Сву ноћ гора очарана била —
Иде соко, соколицу води,
Благо мајци златна су јој крила.

Ноћи! Ноћи! Шта то тужно јеча
У час глуви кроз тишину твоју? —
Ветар шуми преко јела мрачних,
Врат' се, стара, у колебу своју.

Ноћи! Ноћи! Тамо плаче неко!
Ја га чујем, издишући моли: —
Иди, стара, отпочини с миром;
Поток јеча из кланаца голи'.

Ох, ал' мека месечина греје, годи!
Сву ноћ коло чаробница вилѧ. —
Иде соко, соколицу води,
Благо мајци, златна су јој крила.

† Стеван М. Луковић

В е р г л

написао
БОСЕСЛАВ ПРУС

ПРЕВЕЛА
Ружа Др. Ј. Винавер

а Меденој улици у Варшави, сваког дана око подне, могао си видети некаквог господина у зрелијим годинама, који иђаше од трга Красинских у улици Сенатора. Лети носио би веома едни врсканут угасито плаве боје и граористе панталоне од првог кројача у Варшави, ципеле што се сијаху као огледало и мало излизан цилиндер. Чича имађаше румено лице, проседе бакенбарде и сиве, благе очи. Ходао би увек мало погурен, држећи руке у џеповима. О ведром дану носаше под мишком елегантан штап; а о мутном — свилен енглески кишобран.

Беше увек веома замисљен и креташе се полагано.

Код цркве Капуцина дотакао би се шешира са извесном побожношћу, на онда прелазно на другу страну да види код оптичара: што казује барометар и термометар? По том би се опет вратио на десни тротоар и застao пред фотографским излогом да разгледа нове слике чувене глумице Модејовске, па би пошао даље.

На путу уступаше сваком, а кад би га когод гурнуо доброћудно се осмехиваше.

Ако би кад наишао на лепу женску, намештао би цвикер, да је боље разгледа. Али пошто би то радио одвише елегматично, то га увек готово чекаше обмана.

Тај чича беше Господин Тома.

Тридесет година ходао је Господин Тома Меденом улицом и више пута размишљао како се много променила. Медена улица могаде то исто судити о њему.

Док још беше млад правозаступник, трчао је тако брзо, да му вала не би умакла ни једна шваља што се врађаше доцкан кући из „магазина“.

Веселе нарави, разговорљив, држао се право, имађаше одвећ густу косу и дивно у вис увијене бркове.

Још у оно доба вештина је била на њега од неописаног утиска; ипак јој није поклањао много времена, јер је лудовао за женскињем. У ствари, имађаше баш среће код лепог пола — свет му је непрестано проводирао.

Али шта је то све вредело! Госп. Тома немаде никада времена да испроси, јер увек беше заузет, ако не праксом, а оно — састанцима.

Од Марс ишао је у суд, из суда трчао Софији, коју напушташе пред вече да иде на вечеру Јелисавети или Филки. —

Кад постаде старији адвокат („меценас“) нарасте му чело чак до темена, због умног напрезања, а у брковима појавише се овде онде сребрне власи. — У то доба Госп. Тома не беше више тако младалачки занесен и ватрен, стече имање и глас изврсног познаваоца лених вештина. А пошто је још навек волео женскиње, поче дакле да размишља о браку. Узе под кирију простран стан са 6 соба, о свом трошку намести нове паркете и дивне тапете, купи намештај, те науми да тражи жену. Али за зрелог човека избор је веома тежак. Ова беше сувише млада, ону је волео већ сувише дуго. Трећа беше чаробна и у годинама према његовим, али опет незгодне нарави, а четврта имађаше лепоту, године и zgodну нарав, али не могавши тако дуго чекати на адвокатуову изјаву, удаде се за лекара

Госп. Тома није много марио, јер — девојака има доста на свету.

Намештај је набављао полагано, пажећи брижљиво да и свака ситница у кући има своју аритметичку вредност. Непрестано је мењао намештај, премештао огледала, куповао слике.

Најзад, његово мењање и принављање постаде чувено. И не знајући сам када, он створи код себе читаву галерију производа лених вештина, коју је све чешће посещивао радознали свет. А пошто је Господин Тома био веома гостољубив и љубазан, дочекиваше сјајно и увек одржаваше везу са музичарима, те неосетно приређиваху се код њега музикалне вечери које су чак и даме удостојавале својим присуством; Госп. Тома био је свима веома наклоњен, али кад год би видео у огледалу да му

се чело прешло преко темена, на стиже натраг чак до беле као снег ограице, сећао би се све чешће, да се свакојачко треба већ решити и — оженити. Тим пре што је још увек осећао према женскињу велику наклоност.

Једног вечера, кад се скупило више друштва по икада, једна од млађих госпођа, разгледав дивотне салоне, узвикну:

„Да красних слика!... Елегантних, глатких паркета! Ала ће срећна бити жена господина адвоката...“

— Ако јој само буду довољни глатки паркет, па да буде срећна — примети полугласно један од адвокатових присних пријатеља.

У сами наста жагор и општа веселост.

Господин Тома осмехну се такође, али од оно доба, ако би му когод споменуо за женидбу, махао би немарно руком, говорећи:

— И, и, и!...

После овог времена обрија бркове и пусти велике бакенбарде. О женама изражавао се увек са великим поштовањем, а за њихове махне гајно је вазда дубоку снисходљивост. —

Не надајући се више ничему од света, јер је и праксу био већ напустио, цео свој мирни живот посвети адвокат лепим вештинама. Лена слика, добар концерат, нов комад у позоришту беху као неки километрални стубови на путу његова живота.

Није лудовао, није се заносио, али је — уживао. На концертима бирао је себи увек место далеко од позорнице, да слуша музику, а да не чује вреву и да не гледа артисте. Ако је ишао у позориште, познао би пре тога нов комад, да би могао пратити игру глумаца без одушевљене страсне радозналости.

Слике је гледао онда, кад је било на изложби најмање света, а у галеријама читаве часове. Ако му се шта допадало, рекао би:

„Знате ли, господо, да ово није баш тако рђаво!“

Био је из реда оне неколицине, који први угледају нов таленат.

Али никад не осуђиваше слабе творевине.

— Чекајте, можда ће се развијати, док се усаврши, говораше када су други кудили уметника.

И тако Господин Тома беше увек снисходљив према људском несавршенству; о преступима никад није волео да говори.

На несрећу, пошто нико од смртних није без махна, ни Госп. Тома није био без њих.

На пример, — мрзео је пре свега верглове и верглаше. Чим би зачуо на улици глас вергла, убрзавао би кораке и за неколико часова губио своје добро расположење. Он, човек миран, жестио би се; онако тих, као што беше, викао би; онако нежан — тресао би се од гнева, чим зачује вергловске тонове. Ово му беше слаба страна и чак се није усуђивао да то крије.

— Музика је, говораше врло узбуђен: најсуптилнија суштина духа; у верглу пак овај дух постаје функ-

ција махине, управо оруђе за убиство. За то верглаши и нису ништа друго већ зликовци! Најзад — додавао је — вергл ме раздражује, а ја имам само један живот који нећу да истрошим на слушање овако гадне музике.

Неки злобник, знајући за адвокатуову одвратност према верглу, измисли несрећну досетку — и... посла му под прозоре два верглаша. Господин Тома се разболе од силног гнева и узбуђења, а потом нађе кривца и позва га на двобој. Због оваке маленкости морао је имати посла и суд части да би се спречило проливање крви. Кућа, где становаше адвокат, беше препродавана неколико пута. Разуме се, да је сваки нови газда сматрао за своју дужност, да свима повиси кирију, а пре свију Госп. Томи. „Меценас“ са потпуном резигнацијом плаћаше повизицу, али под погодбом, која беше чак забележена и у уговору: да верглови не смеју никад свирати у овој кући.

Независно од ових контрактуралних ограда, Господин Тома звао је к себи сваког новог вратара и вођаше с њим од прилике овакав разговор:

— Чуј ме, брајко! Како ти је име?...

— Казимир, господине!

— Дакле, чуј ме, Казимире! Кад год се будем доцкан кући вратио, ти ћеш ми отворити капију и добићеш од мене стопарац. Разумеш?...

— Разумем, милостиви господине!

— Сем тога, добијаћеш од мене сваког месеца по 6 динара, а знаш ли зашто?

— Не могу знати, светли господине, — одговори силно тронути вратар.

— За то, драги мој, да никад не пушташ верглаше у наше дворште.

— Разумем, милостиви, светли господине!

„Меценасов“ стан имао је два одељења. Четири веће собе беху с уличним прозорима, а две мање са дворшним. Лепши део стана беше удешен за госте. Ту биваху концерти, долажаху клијенти и становаху адвокатуови познаници или рођаци са села.

Сам пак Господин Тома појављивао се тамо доста ретко и то само да се увери, да ли су добро углачани паркет, избрисана прашина и да ли није повређен намештај.

Своје пак цело време, сваког дана, ако није био случајно ван куће, проводио је у собици са дворштом. Тамо би читао књиге, писао писма, разгледао документе разних познаника, који га мољаху за савет. Кад није био расположен да мори очи, седао би на фотелу спрам прозора и, припалив цигару, удубљивао се у размишљања. Знао је добро да је размишљање велика животна функција коју не треба да омаловажава човек који мари за здравље.

С друге стране дворштом према Господин-Томиним прозорима, био је стан који се издавао сиротињи. Дуго време становао је онде некакав нижи судски чиновник, али стављен у пензију пресели се у предграђе Прагу. После њега узеше неки кројач у најам те мале собице;

али пошто је волео покатишто да се опије и да виче, стаи му отказаше. По том усели се некаква пензијонарка што се вечито свађаше са својом служавком.

На Митров дан, старицу већ са свим изнемоглу, али доста имућну, и поред све њене цандрљиве нарави, узе к себи у село родбина, а у стан уселише се две госпође са осмогодишњом, кржлавом девојчицом.

Жене се издржаваху женским радом. Једна је шила, а друга плела чаране и реклице на машини. Ону, што беше млађа и лепша, звало је девојче „мамом“, а старију, „госпоњом“. И код адвоката и код нових кирајница прозори беху по цео дан отворени. Дакле, кад год би Господин Тома седео у својој наслоњачи, могао би сасвим тачно видети, шта се ради код његових суседа.

Из оно мало њихова намештаја вирила је велика сиротиња. На столицама и на столу, на орману и на капабету лежаше ткиво, намењено за шивење и клубад памука за чараше.

Јутром су госпође саме чистиле собу, а око подне најамница доношаше им нешто мало, не баш обилатог ручка.

Свакојако, свака од њих готово се није мицала од своје машине која непрестано зврјаше. Девојчица обично сеђаше крај прозора. Ово дете са затвореном косицом и лепушкастим лицем беше некако веома бледо и непомично. Понекад је девојчица двема иглама плела малене подвезице од шареног памука. Више пута играла се са лутком, облачећи је и свлачећи веома полако, као са неким уславањем. Понајчешће није радила ништа, но је прислушкивала седећи крај прозора.

Господин Тома не опази никад да ово дете пева или трчи по соби, не примети никад осмејка на блеђавим усницима и непомичном лицу.

— Чудно дете! помишљаше чешће адвокат и поче да је нажљивије посматра.

Једаред спази — беше баш недеља, — како јој мати даде малену китицу цвећа. Девојчица оживе малчице. Намешташе и размешташе цвеће и љубљаше га. Најзад удеси опет китицу, метну је у чашу воде, седе на своје старо место крај прозора, па ће тек рећи:

— Је л те, мамице, овде је веома тужно!...

Адвокат се забезекну.

Како то! зар може неком бити „веома тужно“ кад он беше увек добро расположен кроз толики низ година...

Једног дана, тако око 4 часа по подне адвокат беше у својој соби за рад. У то доба сунце је увек бивало према стану његових суседа, а светљаше веома јако. Припека беше ужасна. Господин Тома погледа на другу страну дворишта, и вероватно опази ма шта необично, јер са највећом журбом намести цвикер на нос.

А ево шта је било:

Кржлава девојчица, са главицом малко наслоњеном на ручицу, лежаше готово наузнак на своме прозору и разрогаченим очима гледаше право у сунце. На њеном ситном, вазда непомичном лицу пресијаваху се сада као неки осећаји: да ли туге, да ли жалости?...

— Она не види! шапну адвокат сиуштајући цвикер.

У тај мах, на саму помисао да неко може гледати право у сунце што је пламтело живом ватром, осети у очима некакво онако боцкање.

Занста, девојчица беше слепа већ готово две године.

У шестој години живота разболе се од неке опасне грознице; неколико недеља беше ван себе, а после тога, снага је остави те лежаше као мртва: нити мицаше нити говораше што.

Хранише је јаким вином и чорбом, те постепено дође к себи.

Али већ првог дана, чим су је на јастук посадили, ушита матер:

— Мајчице, је ли сад ноћ?

Не, дете моје. А зашто говориш тако којешта.

Али девојчица не одговори ништа; беше веома дремовна.

Само сутра дан, кад у подне дође лекар да је обиђе, ушита поново:

— Зар још траје ноћ?

Онда им беше јасно, да дете не види.

Лекар прегледа њене јадне очице, па рече: треба чекати.

Али што год се више болесница опорављала, све је више бринула због свог слепила.

— Мама, зашто не могу да те видим?...

— Јер су ти очице замагљене. Али то ће већ проћи...

— Кад ће проћи?...

— Скоро.

— Хоће ли сутра, слатка мамице?

— Кроз неколико дана, чедо моје!

— Чим буде прошло, кажи ми, златна мајчице! Јер ми је тако тешко, тако тешко!...

У непрестаном очекивању пролажаху дани и недеље. Девојчица поче мало да устаје из постелице. Навикну да хода по соби нипајући, да се сама свлачи и облачи, полако и опрезно.

Али вид се не враћаше.

Једном поче:

— Је ли, мамице, ја имам нову плаву хаљиницу.

— Не, рано моја, граорасту.

— Мамице, и ти је видиш?

— Видим, злато моје!

— Као на дану?

— Па да.

— И ја ћу видети кроз неколико дана?... Или можда тек кроз месец дана?...

Али пошто мајка не одговараше ништа, девојчица настави даље:

— Је ли, мајчице, на пољу је непрестано дан? А у врту има дрвећа, као оно пређе?... Да ли још долази оно бело маче са црним шапама?... Је ли, мама, могу ли да се видим у огледалу?... Али немам огледала...

Мати јој даде огледалце.

— Треба да се гледа овде, је ли? Овде где је глатко — говораше одушевљено девојчица, на приљуби огледалце к лицу.

— Ништа не видим! — узвикну жалосно девојче. Мамаце, да ли ме видиш у овом огледалцу?

— Видим те, душице моја!

— Па како ме то видиш, за Бога?... расплака се дете. — Па кад не могу сама себе да видим, не треба ништа ни да се види у огледалу... Мамаце да ли ме види она друга из огледала? Да ли ме види, да ли ме не види?... Али се мати расплака и истрча из собе.

Јадно слено девојче најрадије је волело да дотиче рукама разне ситне предмете, па да их распознаје. Једног

За њу — дан и ноћ беху спојени уједно и трајаху непрестано. Сећање на оно што је некад гледала поче постепено да се затире код девојчета. Црвена вишња постаде за њу оно, што је меко, глатко, округло; новац распознаваше по звуку и изрезаним знацима. Девојче знађаше да је соба већа од ње, да је кућа већа од себе, а улица од куће.

Али све то скрати се некако у њеној уобразиљи. Њена цела пажња сведе се на чуло пинања, мириса и слуха.

Њен лик и руке постигоше такву осетљивост, да, приближив се дувару за неколико корачаја, осеђаше већ лаку хладовину.

Српска Основна Школа у Загребу

дана мати јој донесе за неколико динара дивно обучену порцуланску лутку. Девојчица је не спунташе из руку, непрестано је мазала, пипала, додиривала њен носић, устаница, косицу.

Овог вечера леже касно у постељицу, мислећи непрестано на своју красну лутчицу, коју беше наместила у кутијицу са памуком.

Ноћу пробуди мајку некакав шанат и шушањ. Диже се из постеле, упали свећу, па спазу у кутићу своју малу ћерчицу, већ обучену, где се игра и забавља са лутком.

— Шта то радиш, мило моје? узвикну. Зашто не спаваш?

— Дан је већ, молим те мамаце — одговори јадниче.

Удаљене појаве утицаху на њу само по слуху. Зато јадно дете прислушкиваше по ваздан. Лако би распознавала крупни ход вратара који говораше танким гласом и чинђаше двориште. Знала је кад пролазе сељачка кола, а кад фијакер, а кад колица за извоз ђубрета. Најмањи шум, мирис, промена температуре, обраћаху на се њену пажњу.

Са непознатом бистрином хваташе ове ситне појаве и из њих извођаше своје закључке.

Једном мајка позове служавку.

— Није овде Јанова — рече јадниче седећи као увек у својем кутићу. Отишла је на воду.

— А откуд ти то знаш?... ушита мати зачуђено.

— Откуд? Па ја знам да је узимала канте из кухиње, и отишла у друго двориште; чула сам, како је (пумнала) захитала воду. А сад се ено разговара са вратаром.

Збиља, — иза плота долажаше шум разговора двају лица, али тако неразговетан да се једва могао чути и то кад би се слушало са највећим напрезањем.

Али чак и овако раширена сфера нижих чула не могаде надокнадити девојчету вид. Јадно дете осећаше оскудицу утисака и поче да чезне.

Би јој допуштено да хода по целој кући и то је помало умириваше.

Изгазила би сваки камичак на дворишту, дотицала би се сваког олука и бурета. Али највећу пријатност осећаше од путовања у два сасма различита света: у подрум и на таван.

У подруму беше ваздух хладан, дуварови влажни. Од горе допираше потмуло тандркање са сокака, сви други гласови ту се губљаху. Овде беше поћ за малу сленицу.

На тавану, пак, нарочито код прозорчета, догађало се нешто сасвим друго. Тамо се чуло много више галаме и граје по у соби. Девојче ослушкиваше зврјање кола са неколиких улица; овде се скуљаше вика из целе куће. Лице јој обузимаше топли поветарац. Овде чу цвркутање птица, лавез паса и шушањ дрвета у оближњем врту. Овде беше за — ну дан

Није само то. На тавану сунце сијаше много јаче по у соби, а кад год би девојче упрало у њ своје јадне угашене очи, чинило би јој се да нешто види. У уобразиљи појављиваху се као неке сенке, али тако неодређене и пролазне да се није могла ничега сетити . . .

Ваш у то доба мати пађе своју некадашњу пријатељицу и настани се у кући, где је седео Господин Тома. Обе жене беху врло задовољне новим станом, али за сленицу промена места беше права несрећа.

Дете мораде седити у соби. На таван и у подрум није јој било слободно одлазити. Не чу више ни тица, ни дрвета, а у дворишту владаше ужасна тишина. Овде никада не свраћаху ни телали, ни дротари, па ни ђубретарке. Овде не пуштаху ни бабе што певају побожне песме, ни деду што свира у кларинету, нити верглаше. Једино задовољство за јаднице беше гледање у сунце које није ипак увек једнако сијало, а крило се врло брзо иза куће.

Девојче поче опет да тужи и да чезне.

Омршави и промени се након неколико дана, а њено кукавно лице доби израз мртвила и нерасположења, чему се тако јако чуђаше Господин Тома.

Сирото дете не могав и гледати, хтеде бар да слуша разне гласове. А у кући владаше мртва тишина

— Јаднице! шапуташе по кадито Господин Тома, посматрајући тужну девојчицу.

— Да ли би могао ма шта учинити за њу? . . . мишљаше, видећи да се дете све више губи и вене.

Ваш у то време догоди се, да један од адвокатових пријатеља имађаше парницу, и као увек предаде му акта с молбом за савет.

У ствари, Господин Тома није више никога заступао у судовима, али као искусан практичар умео је да укаже најзгоднији правац и адвокату, којег је увек сам бирао, даваше необично корисна објашњења. Ова парница беше веома заплетена. Што се више Господин Тома удубљивао у акта, то се све више узбуђивао. У њему се пробуди адвокат-стручњак. Не излажаше више из куће, не увераваше се да ли је обрисана прашина у сали, но, затворен у својој соби за рад, читаше документа и бележаше.

У вече дошао би адвокатов стари слуга, са дневним рапортом. Известно би, да је г-ђа докторка отпутовала са децом у село, да је се покварио водовод, да се вратар Казимир завадио са пожарником — и да је отишао у затвор на недељу дана. Упитао би најзад свога господара: да ли је вољан да види ново погођеног вратара?... Али адвокат, нагнут над својим хартијама, пушаше цигару, пушташе колутове дима, па чак и не погледавши свог верног слугу. — Другог дана Господин Тома сеђаше још над актима, око два по подне руча, па настави рад. Његово румено лице и проседи „бакенбарди“, у овој соби са плаветним тапетама, подсећаху на „студије из природе“. Мајка мале сленице и ортакиња, што је плела чараше на машини, дивљаху се адвокату и говораху да личи на кренког удовца, који има обичај, да од ране зоре до у вече дрема над писањим столом.

Међутим, адвокат, ма да је жмурио, није баш дремао ни мало, но је размишљао о парници. Грађанин Х. оставио је 1872. године своје сестрићу пољско имање, а 1872. г. кућу своје синовцу. Елем, синовац тврђаше, да је грађанин Х. био луд 1872. год., а сестрић пак доказиваше, да је полудео тек у 1875. год. Муж пак рођене сестре покојникове пружаше несумњиве доказе, да је Х. и 1872. и 1875. године поступао као лудак, а цело своје имање беше пренео на своју сестру још 1869. год. т. ј. у епоси потцуне свести.

Господин Тома би умољен да иследи: које године Х. беше заиста луд? — па онда: да измири завађене стране, од којих ни једна не хте ни да чује о попуштању.

Док се адвокат тако бављаше о замршеним комбинацијама, деси се јединствен, чудноват, непојмљив догађај. На дворишту под самим прозором Господина Томе, одазва се — вергл!

Да је случајно покојни Х. нешто устао из гроба, освестио се и дошао у кабинет да помогне адвокату, у размршавању тешког питања, Господин Тома не би јамачно осетио такав утисак, као сад, кад је зачуо звуке вергла! . . .

И да је то бар био талијански вергл, са пријатним тоновима, догро саграђен, да је бар свирао лепе комаде!

Боже сачувај! Као за инат, вергл беше искварен, свираше погрешно простачке валцере и полке, а грмљаше тако јако, да су се тресла окна у целој кући.

На шта је још горе, труба, што се по каткад одазиваше у верглу, рикала је као бесно зверје. Утисак беше одвећ незграпан. Адвокат се забезекну. Не знаде ни шта да мисли ни шта да ради. На махове мало што не помишљаше да се, прелиставајући посмртна наређења душевно оболелог Х., њему самом помешало у глави и да је подлегао халуцинацијама.

Али не, то не беху халуцинације.

То беше истински вергл; са исквареним пиштаљкама и необично гласном трубом. У адвокату ерцу, у ерцу овог благог, попустљивог, кротког човека разбудиле се од једном дивљи нагони. Ражљути се на природу, зашто да он није, на пример, дахомејски краљ, који сме да убија

грешни звуци Вергла! Како изванредан беше за њу онај трубни рик због којег адвокат мишљаше да ће га ударити капа!...

Тек како му драго, верглаш, видећи одушевљење у девојчице, поче да луна својом големом петом о калдрму и да фијуче као оно локомотива, пре него што се сретну влакови...

Боже! како тај зна дивно да звижди!...

У адвокатов кабинет унаде верни слуга вукући за собом вратара, на узвикну:

— Ја сам говорио овој хуљи, милостиви господине, да с места отера верглаша! Говорио сам да ће од светлог господина — добијати месечну плату, да имамо уговор...

Српска Банка и Јовичићева радња у Загребу

своје поданке кад хоће, и помисли с каквим би уживањем умртно сад оног злосрећног верглаша!

А пошто се код људи оваког темперамента као што је у Господина Томе, врло лако у гневном заносу прелази од дреких пројеката на најстрашнија дела, то зато и он скочи ка прозору као тигар и — реши се да изгрди верглаша најгорим изразима. Већ се наже и отвори уста, да викне: „Хеј... лешитино једна!... — кад одједаред зачу детињи гласић. Погледа тамо преко пута. Мала слепа девојчица играше по соби, ташући рукама. Бледо јој лице зажари се, уста се насмешеше, а са угашених очију текосе сузе као град.

У овој мирној кући, није још та мала грешница никад доживела оволико разних утисака. Како је заносише по-

Али овај гејачина!... Пре недељу дана дошао је из села и не познаје наше обичаје. Но, али сад слушај — дераше се лакај, вукући за раме збуњеног вратара: слушај шта ће да ти каже сам светли господин.

Верглаш свираше већ трећи комад, тако исто погрешно као и она два прва.

Слепо девојче беше усхићено.

Адвокат се окрете вратару и рече са обичном озбиљношћу, ма да је био малко побледео.

— Чуј ме, драговићу... Како ти је име?...

— Павле, милостиви господине!

— Дакле чуј ме, Павле, ја ћу ти плаћати 6 динара на месец, али знаш зашто?

— За то, да не пушташ верглара у наше дворинте! унете се ужурбано лакај.

— Не — рече Господин Тома. — Већ да за неко време пушташ сваки дан верглаша у наше дворинте.

— Шта то говорите, господине? Буди Бог с нама! дрекну слуга, који се на мах разјари због ове непојмљиве заповести.

— Да, док се с њиме ја не разговорим нек пушта верглаше сваки дан у дворинте — понови адвокат, метнув руке у џепове.

— Не разумем Вас, господине! Јесте ли при себи! — унете се онет слуга са знацима увређеног чуђења.

— Ти си будала, мој драги! рече доброћудно Господин Тома.

— Но, идите сваки на свој посао — додаде за тим.

Лакај и вратар изађоше, а адвокат на мах примети, како верни слуга нешто поверљиво шапће вратару на уво и при том се удара претом по челу...

Господин Тома се осмехну и да би поткренито страховите претпоставке лакајеве, баци новац верглашу.

Потом узе календар, изнађе листу лекара и записа на цедуљицу адресе неколиких окулиста.

А пошто се сад верглаш већ био окренуо од његова прозора и за његов двајеслук почео да лунка и звиждуће још јасније, што је већ ужасно раздраживало адвоката, то, Господин Тома узе цедуљицу с адресама доктора, па изађе, мумљајући:

— Јадно детенце! Одавна је већ требало да се за њ заузмем....

Кап отрова

од

† ДРА РАД. МАЗАРЕВИЋА

з историје неумитне и непрекидне борбе за опстанак вадио један листак на коме су исписане горње речи, у којима је исказана једна тамна страна из живота у природи; оне нам, сем тога, казују како мало вреди живот јединке у природи и најзад нам износе сву своју opakост, јер се често просипају не да одрже фелу, него једино у циљу, можда бесвесног, али на сваки начин безузрочног и непотребног убијања, и да случајно нема других препрека овоме безциљном таманању, нестало би давно са лица земље извесних фела па и сам би човек далеко већи данак плаћао ненадној смрти него што бива.

У низу бораба за опстанак има их отворених, где два равна непријатеља стоје један према другоме; има их где се мора да употреби лукавство да се до циља дође, али изненадни, подмукли напад којим се већином служе животиње са тако ужасним оружјем, као што је често смртоносна кап отрова — не може да нам улије нимало симпатије за њих.

Главни представници смртоноснога или бар опасног оружја, као што је кап отрова, јесу *гује отровнице* и *извесни инсекти*. Гује су куд и камо опасније а оне су баш распрострањене готово по целој нашој земљи сем високога севера, али на срећу нису свугде тако многобројне као на прилику у Аустралији, где их има највише, па затим у Индији и у осталим земљама тропским. У Европи има мало фела отровница а у Србији само су досад две познате.

Свој опасни отров сипају отровнице кроз два кукаста зуба у горњој вилици, али они нису једини, него их има више у приправности и кад би један или оба била оштећена или изгубљена заменили би их други. Ови зуби нису као остали зуби него или су олучасти са стране или су бушни на дну и шупљи изнутра, али су опет при врху отворени и олучасти. Кад отровница после свршеног уједа затвори своје челюсти онда и отровни зуби падну у један рогааст олучић и полегну тако да се мало распознају и опет се издижу кад хоће да пецне. Они су стакласти, крти, али су тако оштри да веома лако пробију кроз све мекше предмете а лако се ломе о тврђе.

Отров се справља у такозваним отровним жлездама, које се налазе у горњој вилици испод очију; оне су у вези са отровним зубима. Кад змија отровница забоду зубе у своју жртву онда је извршен притисак и на отровне жлезде и из њих поцури смртоносна кап и кроз олук на зубу доспева у начињену рану убодом зуба. Змијски је отров бистра, жућкаста или зеленкаста течност и лучи се веома мало тако, да највеће отровнице, као на пр. *звезарка* једва да истера 4—6 капи отрова, али је и најмања кап отрова неких змија у стању да убије и највећег сисара. Кад змија нема подуже прилике да сасне свој отров онда су жлезде у вилици пуне, набубреле отровом и онда њен ујед дејствује јаче него кад је обратно. Уједом просуте капи отрова надокнаде се брзо.

Змије су свесне свога ужаснога оружја, јер пошто пецну своју жртву којом се хране оне мирно чекају да сконча на онда тек почињу свој страховити и одвратни посао гутања, које је и одвратно и веома дуго траје ако је плен већи. Топлокрвне животиње подлегну много брже утицају отрова него животиње хладне крви, као на пр. рибе, жабе итд. Две отровнице једне исте феле не могу својим отровом да нашkode једна другој, али могу гуји друге феле па ма и она била отровница. Неке топлокрвне животиње као да нису много осетљиве према змијскоме отрову, као што су нпр. јеж и твор, а има повећи број и тица и других животиња које су крвни непријатељи гуја отровница и они одржавају равнотежу и недају да

се сувише намножи ових опасних и некорисних непријатеља свега живота.

Змијски је отров или смртоносан у времену од мало минута на до више часова, или чак и дана, или оставља последице које се после носе целог живота. Под утицајем њихова отрова умире и човек и животиња у тешким и ужасним мукама, — Крв се човек, леди кад гледа оне страховите муке које је начинила цигло једна кап отрова ужасне отровнице. Неки су покушавали да припитоме коју отровницу и хранили су их лепо, али је њихова највећа благодарност била што су им првом приликом заболи свој отрозни зуб у тело и просули своју опасну кап отрова.

Као што смо напред споменули у нас се досад зна само за две врсте отровница, за *шарана* или *шарку* и за *камењарку*. Шарка је много опаснија али је у нас ређа од камењарке, има је махом у Подунављу а спада у ред ових отровница којима као да је једини циљ убијање, јер и оне забадају своје отровне зубе у све што им на дохват дође, па чак се, у својој грдној пакости, бацају и на своју сопствену сенку отварајући челюсти за ујед. Оне се тако много и не крију и често се кад хоће да уједу одају својим одвратним шиштањем.

Шарка није дугачка а ни по обиму јака. Главни јој је обележје белега на глави у виду крета, од кога се низ леђа пружа изкривудана црна brazда. По боји не може да се лако распозна, јер се она мења од отворено сиве до мрке па чак и сасвим црне — и тако готово ни једна шарка није потпуно бојом слична другој.

Камењарка је друга наша отровница и врло је честа у нас, а има је готово на свакоме кршу. Она нема крета на глави као шарка али има пругу низ леђа која је непрекидана коцкастим мрким белегама а сем тога има на врху горње вилице један израштај у виду трна. И отров ове змије није безопасан.

Неке су отровнице стекле историско име као на пр. Египатска Рожна вицера, коју су стари звали *Церастес*, а на египћанским споменицима означена је са *Фил*; отровом ове змије Клеопатра је себи драговољну смрт задала.

Она живи у пешчаној пустињи и свој страховити изглед добија рошчићима од којих има над оба ока по један.

Од уједа отровница многи људи плате главом. У Јевропи нису тако чести смртни случајеви услед уједа змијскога, али топли — тропски — предели, нарочито Источна Индија изгуби за годину по 18—20.000 људи само од уједа отровница. Ово је право убијање, јер ни једна од тих жртава није могла послужити отровници за храну а ни каквом другом циљу, сем ако се узме да то оне чине у одбрану своју, али оне нападају из потаје и имају увек могућности да се уклоне, што оне ретко кад учине. Ово мало користи што нам дају отровнице таманењем пољских мишева није у стању ни из далека да оправда штету што је почине својим отровом, и зато их ваља немилосрдно гонити и таманити, али треба знати разликовати отровнице од неотровних и врло корисних змија

које никоме штете не могу нанети а корисне су трепљењем пољских мишева, буба и црви који шкоде усевима.

У други ред отровних животиња долазе извесни *инсекти*. Њихов отров није у толикој мери опасан као змијски али понекад има рђавих последица.

Неке наукове спомињу још стари писци као Плиније и други и веле, да у Грчкој има један наук од кога уједен човек одмах се укочи, дрхти, повраћа и осећа ужасне болове у ушима и на табанима. И у јужној Русији живи једна врста наукова — Ваљак — наук — за које се вели да су отровни. Свакоме је познато колико отечне место где је и најобичнији наук ујео, а то је отицање знатније и скопчано је са већим болом од уједа наукова већих и отровнијих.

Али међу зглавкарима није ниједан толико спомињат и описиван колико *скорпија*.

Природњаци најстаријих времена бавили су се њом и давали јој чешће мистериозне значаје, приписујући јој велике моћи. — Сам пак изглед скорпијин, у коме је, готово рећи, оличена подмуклост и пакост, дао је повода не само маси старих народа него чак и њиховим философима, да скорпију завију у тајанственост и да чак и њен постанак начине ужасним доводећи га од трулих крокодила и томе подобног. Пакост скорпија потврђују тиме што она не трни мучење него се сама убија забадајући отровни врх свога репа себи у тело. Смрт наступа брзо. На врху свога кукастога репа имају скорпије једну

Српска православна црква у Загребу

отровну течност, коју при убоду усипају у рану као и змије својим отровним зубима. Тим својим отровом убијају скорпије све ниже животиње па чак су и човеку у неким приликама штетне.

У Јевропи има више врста скорпија, а у Србији, колико је данас познато само једна.

Скорпије као и стоноге, живе под камењем, у трулом стаблу, у пукотинама на зидовима, по подрумима и другим мрачним местима. Где их има радо се купе око ватре у пољу. Оне сваком приликом забадају своју отровну бодљу и убод је врло осетљив; место убода поцрвени, а наскоро за тим наступи несвестица, грозница, мучење итд. али жестина ових појава зависи од величине скорпије, од количине ушесеног отрова у крв и од температуре, па зато се у топлим пределима горе пролази од убода скорпијиног него у умереним. Најмање је опасна европска скорпија, а највише азиске и афричке.

Ситније животињце којима се скорпије хране, не могу да избегну смрт, јер их скорпија неминовно убија једном једином капи свога отрова.

Као год скорпије тако исто и пауци нису могли да придобију наклоност људску; њихова подмуклост, изненадни напади на жртву ухваћену у њихову мрежу и њихова сама спољашност нису могли да покрену у човеку ни естетичног укуса као што бива чак и код неких змија отровница нпр. коралне змије.

И пауци су својим отровом опасни ситнијим животињама а човеку су веома непријатни својим уједом. У нас нема ни опасних паукова као што је нпр. паук-дављач из топлих предела, који са опруженим маљавим ногама мери 18 см. дужине, и за кога се вели, да дави мале тице као што је колибри и њему подобни.

И наше пчеле и осе имају својих отровних бодља, — жаока — оштријих од сваке игле и стоје у вези са жлездама које луже отров. Њихов је убод познат својим болом и запаљењем на месту убода. Више таквих убода могу да буду узрок смрти — што није тако ретко.

Кукуњански парох

— АЛФОНС ДОДЕ —

ваке године, о Срећењу, издају провенсалски песници у Авињону веселу књижицу, пуну пунцату лепих стихова и лепих прича. Сад сам баш добио овогодишњу, и у њој сам нашао једну дивну гатку коју ћу покушати да вам преведем, скративши је мало... Парижани, пружите своје котарице. Најфиније провансалско брашно даће вам се овога пута.

Опат Мартин беше парох... Кукуњански.

Добар као добар дан, честит као злато, он је очински волео своје Кукуњанце; за њега би Кукуњан био земаљски рај, само да су га Кукуњанци мало више задовољавали. Али, вај! пауци су плели своје мреже у његовој исповедаоници, а о лепом Ускршњем празнику причешће је остајало у дну његова путира. Доброга свештеника ово је веома болело, и он је непрестано просио у Бога милост да не умре док не поврати у тор своје растурено стадо.

И сад ћете видети да га је Бог услушио.

Једне недеље, после Јеванђеља, Г. Мартин се поне на предикаоницу.

— Браћо, рече он, до воље вам је хоћете ли ми веровати: прошле ноћи, ја убоги грешник, нашао сам се пред рајским вратима.

„Закуцам и Свети Петар отвори ми!

„— Где! ви сте то, добри мој господине Мартине, рече ми он; који ветар вас донесе...? и чиме вас могу услужити?

„— Господине Свети Петре, ви у кога је велика књига и кључ, да ли бисте ми могли рећи, ако нисам одвећ радознао, колико имате Кукуњанаца у рају?

„— Вама не могу никакву молбу одбити, господине Мартине; седите, па ћемо заједно прегледати.

„И Свети Петар узе своју дебелу књигу, отвори је, и натаче наочари:

— Да видимо: Кукуњан рекосмо. Ку... Ку... Кукуњан. Ту смо. Кукуњан... Мој честити господине Мартине, страна је сасвим празна. Ни једне душе... Нема Кукуњанаца ни колико рибљих костију у једном ћурану.

„— Како! Никога из Кукуњана овде? Никога? То није могуће! Видите боље...

„— Никога, свети човече. Видите ви сами, ако мислите да ја збијам шалу.

„Ја, тешко мени! стадох лупати ногама и, склопљених руку, запомагати. На то ће Свети Петар:

„За Бога, господине Мартине, немојте се толико кидати, може вас капа ударити. У осталом, ви томе нисте криви. Знате шта? Ваши су Кукуњанци зацело привремено у чистилишту.

„— Ах! смиљите се, велики Свети Петре! допустите бар да се видим с њима и да их утешим.

„— Драге воље, пријатељу... Ево, навуците брзо ове сандале, јер путови тамо нису понајбољи... Тако... А сад идите право преда се. Видите ли тамо, у дну, на углу? Тамо ћете наћи једна сребрна врата, сва ишарана црним крстовима... десно... Куцните, па ће вам отворити... Адесијас! Остајте здраво и весело.

„И ја сам ишао... ишао! Какав пут! кожа ми се жежи кад само помислим на њега. Једна уска путања, обрасла трњем, посута црљенком који се светла, и пуна змија које су шишале, доведе ми до сребрних врата.

„— Куц! куц!

„— Ко то луна! зачу се неки промукао и тужан глас.

„— Парох из Кукуњана.

„— Из...?

„— Из Кукуњана.

„— А!... Улазите.

„Уђох. Велики диван анђео, с крилима прим као ноћ, у хаљини која је сјајала као дан, с дијамантским кључем о појасу, писао је, кврц-кврц, у једној великој књизи, дебљој но она светога Петра...

„— Укратко, шта хоћете и шта тражите? рече анђео.

„— Господине анђеле Божји, хоћу да знам, — ја сам можда врло радознао, — имате ли овде Кукуњанаца.

„— Кога?...?

„— Кукуњанаца, кога из Кукуњана; знате, ја сам њихов свештеник.

„— А! онат Мартин, је ли?

„— На служби, господине анђеле.

„— Рекосте дакле Кукуњан...

„И анђео отвори и стаде прелиставати своју велику књигу, влажећи прст пљувачком да би се листови лакше превртали...

„— Кукуњан, рече он и дубоко уздахну... Господине Мартине, у чистилишту немамо никога из Кукуњана.

„— Исусе! Марија! Јосифе! никога из Кукуњана у чистилишту! О велики Боже! на где су онда?

„— Где? у рају, свети човече. Где могу бити?

„— Али сад идем из раја...

„— Из раја!!... Па?

„— Тамо нису!... Ах анђели небесни!...

„— Шта ћете, господине попо? ако нису ни у рају ни у чистилишту, средине нема, онда су...

„— Благи Боже! Исусе, сине Давидов! Ај! ај! ај! је ли могућно?... Да ме није велики свети Петар слагао?... Али није; није петао кукурекнуо!... Ај! јадни смо ти! како ћу ја у рај, кад у њему нису моји Кукуњанци?

„— Слушајте, јадни мој господине Мартине, кад баш хоћете по што по то да сте начисто и да се својим очима уверите шта је у ствари, пођите овом путањом и

трчите, ако умете трчати... Наћи ћете, лево, једну велику капију. Ту ћете се извести о свему. Бог нека вам буде у помоћи!

„И анђео затвори врата.

То вам беше дугачка путања, сва посута живом жеравицом. Ја сам се поводио као пијан; на сваком кораку спотицао сам се; био сам гола вода, на свакој длаци на моје телу беше по грашка зноја, а жеђ ме је страшно морила... Али, са сандалама које ми добри свети Петар беше позајмио, ноге нисам изгорео.

„Кад сам се доста пута био спотакао гегудајући, угледах с леве стране једна врата... не, него капију, једну огромну капију, широм отворену, као врата од какве велике пећи. Ох! децо моја, какав приказ! Ту ме не униташе за име! ту се није водило списак. Гомилама се улазило, браћо, унутра, као што ви недељом улазите у крчму.

„По мени беху избиле крупне грашке зноја, па инак ми беше зима, обузимаше ме језа. Коса ми се костренила. Осећао сам загоретину, печено месо, нешто као мирис који се осећа у нашем Кукуњану кад поткивач Елоа пече копиту каквог старог магарца да би га потковао. У овом сагушљивом и зажареном ваздуху једва сам дисао; чух ужасну грају, јечање, урлик и проклињање.

„— Но! хоћеш ли ти улазити или не? — рече ми један рогати демон и муну ме својом виљушком.

„— Ја? Нећу да уђем. Ја сам пријатељ Божји.

„— Ти си пријатељ Божји... Но, на шта ћеш онда овде, губо једна?...

„— Дошао сам... Ах! Господе... ја се једва држим на ногама... Дошао сам... дошао сам из далека... да вас понизно упитам... да... да, случајно... немате овде... кога... кога из Кукуњана...

„Ах! огња ми пакленог! ти се чиниш луд, као да не знаш да је сав Кукуњан овде. Но, ружни гавране, погледај, на ћеш видети како ми овде частимо те твоје славне Кукуњанце...

„И ја видех, посред једног страховитог пламеног вихора:

Обијена и проваљена Ђуркова радња у Загребу

„Дугачког Кок-Галина, — ви²сте га сви познавали, браћо, — Кок-Галина, који се тако често опијаше и тако често деветаше своју јадну Клерону.

„Видех Катарину... ону малу неваљалицу... с подигнутим носем... која је сама спавала у шуми... Ви се већ сећате, драги моји!... Али да идемо даље, рекао сам и сувише.

„Видех Паскала Доа-де-Поа, који је цедио свој зејтин из маслина Г. Жилијанових.

„Видех жетелицу Бабету која је, набирчећи класје, да би брже увезала сноп, шакама дизала жито за гомиле.

„Видех чича Грапази, који је тако лепо подмазивао зејтином точак својих колица.

„Па Дофину, која је тако скупо продавала воду из свога бунара.

„Па Тортијора који је, кад би ме срео с причешћем у руци, пролазио мимо мене с капом на глави и с лулом у зубима... поносит као Артабан... као да је пса срео.

„Па Кулоа са његовом Зетом, па Жака, па Пјера, па Тонија...

Узбуђени, бледи од страха, присутни зајечаше, видећи, у паклу широм отвореном, ко свога оца ко своју мајку, ко своју бабу ко своју сестру...

— Ви ваљда осећате, браћо, настави добри опат Мартин, ви ваљда осећате, да ово не може овако и даље остати. Ја одговарам за ваше душе, и ја хоћу, хоћу да вас спасем из провале у коју срљате главачке. Сутра ћу прионути на посао, још сутра. А посла ће бити доста, Ево како ћемо урадити. Да би се све свршило лепо, треба све радити по извесном реду. Ићи ћемо ред по ред, као у Жонкијеру кад игра коло.

„Сутра, у понедељак, исповедаћу старце и бабе. То није ништа.

„У уторак, децу. С њима ћу бити брзо готов.

„У среду, момке и девојке. То може дуго трајати.

„У четвртак, људе. Прекратићемо.

„У петак, жене. Рећи ћу: Само без причања!

„У суботу, воденичара!... За њега самог један дан неће бити много.

„И, ако у недељу будемо готови, бићемо још срећни.

„Видите, децо, кад је жито зрело, треба га жети; кад је вино наточено, треба га пити. Доста је прљавога рубља, треба га опрати, и то добро опрати. То је што вам желим. *Амин!*

Што је речено би учињено. Рубље је преливено цеђом.

Од ове знамените недеље мирис Кукуњанских врлина осећа се на десет миља у наоколо.

И добри пастир Г. Мартин, срећан и пуни радости, уснио је друге ноћи, како се са целим својим стадом, у сјајном спроводу посред запаљених свећа, у облаку од тамјана који је мирисао, а окружен децом која су у хору појала *Хвалите*, неће осветљеним путем царства Божјег.

Ето то вам је прича о Кукуњанском пароху, онаква како ми је заповедио да вам је испричам онај велики враг Руманил, који је онет чуо ту причу од другог једног обешенећака.

(ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ Д. Л. Ђ.)

У т и с ц и

С К А Н А Л А Л А М А Н Ш А

I

Полазак у риболов

бичај је да се лети бежи из вароши било у какво кунатило, било на море, село или на куда, тек само да се промени место становања преиначи начин живљења. Ма да је Август месец ове године пре хладан по топао, бар у Паризу, ипак, све што је могло да се мало макне изван градских зидова, па ма то било и до првог предграђа, разишло се куд које. Па и ја сам кренуо у једно село на Атланском Океану.

У *Ниор* стигао сам око 5 ¹/₄ ч. Станица је удаљена од села за 3 км. Пут води кроз саму шуму, силазећи између три брда. Шума је пуна зечева. Од станице до села видео сам их неколико где претрчавају преко друма.

Ушао сам већ у село, а мора још нисам видео. Оно је с друге стране села.

Кад велим *село*, треба да разумете лепо уређену насебину од две хиљаде становника. Све су куће дво-спратне, а има их и од више спратова; улине су нивелисане, бар главније, а врло добро калдрисане. Кад вам речем да је село каналисано и да има свој водовод, онда ћете знати разлику између овога села и наших вароши у Србији.

Ово не рекох да покудим нашу неуређеност, но да истакнем уређеност ипорску.

Ипор је на северозападном крају Француске, у *Нормандији*. Само неколико десетина километара канала Ла Манша раздвајају га од Енглеске.

Једва сам нашао стан. Све је било издато.

Становао сам код породице у којој беше човек, жена и двоје деце: мушкарац и девојчица.

Све је становништво сам рибар. Па и мој газда такође. Тек што је био стигао из риболова. Имао је дан и по да проведе на суву, у својој породици, јер му је требало остатак времена тумарати ради опреме за ново путовање.

Да се пондем у своју собу, требало ми је проћи кроз њихову кухињу.

Затокао сам их при вечери.

Он, око 30 година, обријане браде и бркова, ома-лен, сувољав; очи му зелене као море, — прави поморац. Она, витка, крупна, разговорна, као све жене. А деца? Лепа као сва деца, кад их чисто држе и кад не плачу.

Постела ми још није била спрењена, морао сам мало застати код њих.

— Седите, господине, сад ћу вам спремити собу. Ево само да нахраним децу. Знате, трче по цео дан па кад у вече, а они као курјаци — све би појели. Ну, збиља, хоћете ли и ви једну ћасу суне. Није рђава, господине, узмите! Да видите каква је и наша супа, на селу! Узмите, знате, онако, без церемоније, — као да сте код своје куће! Нудим вам од свег срца, узмите!

Све је ово било из-говореко тако свесрдно, да јој нисам могао одбити. Седох за сто, ћаса топле суне већ се пушили пре-да мном.

Деца се прибила је-дно уз друго, престала да једу и нешто шапућу. Мла-ђи, мушкарац, завукао ка-жипрет у леву ноздрву а палац у полу отворена уста, па ме посматра. Домаћин, обриса уста убрусом па, пошто ме мало загледа, ослови ме:

— А ви мало оста-вили Париз, па дошли да се одморите и да видите како и ми живимо, ми, сироти поморци?

— Зашто сироти? У-питах га ја.

— Тежак је то жи-вот, господине! Ето, тек што сам приспео, још ми одећа пуна мора, а већ ми ваља опет на воду. По три четири недеље не видимо земљу, а кад се кренемо у велики риболов, тамо до *Исланда* или *Нове Земље*, прође, Бога ми, по неки пут, и по осам месеци а од земље нигде ни помена. Има их, авај! који се никад и не врате дома. Па још кад земљу не видимо, и којекако, али, понекад, нисмо од ње даље од три четири миље, на домаку нам је; по цео дан у њу гледамо, а не може се на обалу. Е! то је најгоре!

— Нек је само здравља, господине (у Француској се свакоме вели: „госпођо“ или „господине“), све је лако онда, додадох ја, незнајући шта друго да му речем. Био сам и сувише уморан. Једва сам чекао да легнем.

— Оно, јест, тако је! А здрав сам, хвала Богу! Ама ипак је тешко. Па онда и ова војска! Ето, ја сам служио тридесет месеца, а мој брат четрдесет. Мога су суседа држали само двадесет и пет.

— Како вам одређују те рокове?

Ово га упитах, ма да сам знао закон о регрутовању, упитах га колико да видим шта мисли.

— Ја, Бога ми, право да вам кажем, не умем вам то рећи. Тек само знам ово: узму нас на какву ратну лађу и никад нам не кажу колико ћемо на њој остати. По неко проведе све време на француским обалама — у Тулону, Бресту, Шербуру... а ја сам чак и Кину видео. Оно, сад ми је мило, ама не би желео да је још једном видим. Тако, држе нас, држе, па нас тек једног дана

отпусте. Кад су ми рекли да идем кући, било је равно тридесет месеци од како су ме били узели на лађу. Не, али што је истина, истина је — нису „лојални“ при одређивању рока! Бога ми, да ма каквог другог рада има дома, не бих више ишао на море. Ето, кад бих само могао да зарадим три франка дневно, ишао бих тамо, видели сте, кад сте улазили у село, у ону ужарницу крај пута, лево, ето ишао бих да плетем конопце, али не плаћају више од два франка дневно, и то о рад-никовој храни. Мало је! А то је једино што би на дому могао радити. Али да ми није жене и деце рад-но бих пре овде, у селу, и за толико, но што бих се враћао на море.

Ово рече па уста да ми покаже једну кинеску сабљу коју је донео из Кине.

— А колико зарађујете овако, ловићи рибу?

— Па, према лову. Отприлике, тако, око 1200 франка годишње. И то имамо два месеца, зими, слободна, те остајемо дома. Сад, ко хоће и за то време да ради, а ја радим кадгод има рада, Бога ми, може да заради овде, у пору, још једно 100 франка.

У том се зачу преко степеница луна „сабоа“ (дрвених пануча) и указа се газдарица са свећом у руци.

— Е! Изволите, господине, знам да сте уморни! Ако је по вољи, постела је прострта.

— У које ћете доба, сутра? запитах домаћина.

— Тако око четири по подне. Кренућемо се из Фе-

По други пут проваљена и похарана
Ћубова радња у Загреву

кана; тамо су све веће лађе усидрене, јер овде, у Ипору, немамо кеја на је приступ обали немогућ. Има повисе лађа спремених за пут, ако хоћете, дођите да видите кад се кренемо.

— А колико има до Фекана?

— Око 7 км., друмом, али преко Фалеза, за један час тамо сте.

— Ако је по вољи, унаде газдарица, хајдете са мном, ја ћу се кренути по ручку, а он мора још изјутра.

— Е баш вам хвала, одавно сам желео да видим полазак у риболов! Лаку ноћ, газдарице; лаку ноћ газда.

— Лаку ноћ, господине, лаку ноћ! Пријатно спавање!

* * *

Још кад сам читао Лотија „Исландске Рибаре“, остала ми је жеља да видим њихов полазак у риболов. Стога сам једва чекао да сване, а да до неко доба ноћи нисам могао заспати то се већ само по едби разуме: као сви они који од сутрашњег дана очекују неку велику радост, а ја сам се, занета, много радовао помишљајући на сутрашњи дан.

Скинуо сам се и легао. Немогући заспати, станем разгледати собу. Два велика прозора гледала су на море. Нисам га могао видети, јер је било врло облачно, али сам му слушао ломљаву таласа о камениту обалу.

Према мени, на зиду, у средини, висео је на дрвеном крсту разанет Исус Христос, саливен од туча. Између врата и леве руке, била му је задепута шимширова гранчица. Десно од крста једна мала икона Исусова, а до ње, једна велика икона на којој стоји забележено: дан рођења и крштења газдаричина и свентеников потпис. Лево, мала икона Мајке Богје, а до ње, слична оној првој, представљајући крштење, са даном крштења и рођења газдина. Више Распећа скулптованог, висило је, у великом позлаћеном раму, гравирано Распеће, а са обе стране овога, у црним рамовима, две велике иконе: лево Исус Христос, десно Богородица. Око скулптованог Распећа и оних малих икона, биле су разапете по зиду једне велике бројанице, у облику срца. Сутрадан видео сам да су бројанице биле из Лаура, тог француског ацилука. Снизје бројаница, биле су поређане једна за другим тринајест сличица у боји, представљајући Христов пут на Голготу, а испод ових сличица био је камин. На њему, у средини, опет крст и на крсту Христос; лево једна Христова статуа од гипса; десно још једна статуа, црна, неког свеца са малим Христом у руци. На крајевима камина две статуе од позлаћеног гипса, Јованке од Арка, једна с крупном на глави и заставом у руци; друга у оклопу и с мачем исуканим. Између њих биле су још две вазне с некаквим осушеним цвећем.

До камина је нормандијски орман, а на њему, такође, две вазне с цвећем од хартије и, под великим стакленим поклоном, на позлаћеном престолу, један петодинарац и венчани венац. Више њих, на зиду, неколико фотографија

(газда у војничком мрнарском оделу, газдарица као девојка и још неке друге) и три велике иконе у боји.

Између прозора био је умиваоник с огледалом, до њега један мали сто и две плетене столице. С друге стране собе, кревет са разпетим небом од неке црвене вушене материје, а крај кревета ноћни сто и више овога, обавезно, још један скулптован венац.

Као што видите, имало би се од чега окитити читаво омања црква.

Ко жели да види шта је Богобојажљивост, треба да дође у ово приморје.

* * *

Киша и жагор пробудише ме. Било је шест часова. Кад сам сишао у кухињу, већ је цела породица била на окупу. Баш сам стигао кад се домаћин спремао да пође. Изађе мало пред кућу, погледа у натштено небо, па се врати и седе на једну изврнуту котарицу.

— Баш немате данас среће! Ево где ће киша да вас испрати на пут.

— То нам је баш свеједно, господине; вода је вода, па било она из мора или ова са неба! Ми смо научили да смо увек мокри.

— А зар се не бојите рђава времена?

— А која је вајда бојати се? Не убојасмо се! Уосталом, киша не значи ништа. Ми вам више волимо велики пљусак но мали северац.

— Збиља, а кад сте на океану, тамо, далеко од обала, па кад се усталаса, кад море постане велико, како ви велите, да ли вас је страх онда?

— Вах! Немамо кад на страх ни мислити. Навика је то, господине, па смо хладнокростији но ви „Парижанци“ који море са обала гледате. Уосталом, кад наступи велика бура, да више нисмо у стању лађом управљати, ми се онда препоручимо Господу и Светој Деви, и то нам је до сад увек помагало.

Ово рече, па се саже и пољуби ћерчицу. Она га погледа својим азуријим, детињским очима, па му обави своје ручице око врата; протре мало своје нежне образе о храпову кожу мрнарову и пусти га. Затим приђе синчићу. Ну, овај се беше нешто збунио око једног куханог рака, па ни да погледа у оца. Он га узе у своје развијене руке, протресе га мало, као да му хтеде одагнати мисли од оног рака који сад лежаше полеђушке на поду, и лубећи га рече му: „Сине! иде тата!“ па га спусти на под, а дете потрча раку. Пружи ми руку, ја му пожелех срећан пут, и он изађе из куће, а жену и не погледа!

— Е! Зар госпођи не рекосте збогом?

— Видећемо се ми још једном, у Фекану.

И оде.

А жена? Бар да погледа за њим! Скупи децу у један крај, па поче да распрема по кухињи.

Дуго сам је гледао како весело ради. Дивно сам се храбрости ових добрих људи.

— Зар вам није жао?

— Чегу упита ме она зачуђено.

— Па муж вам полази на море; можда се нећете видети више недеља!

— А! Није то ништа! Само кад не иде више у велики лов, тамо око Исланда или Нове Земље.

Сироти људи! За њих је исландски лов тако велика несрећа, те, крај ње, не опажају остале.

* * *

Око два часа по подне стадоше пред кућу једне велике двоколице, пуне жена. У празничном руху, с шеширима на глави, изгледале су као кад се спреме да иду у цркву. Ја сам их посматрао с прозора, док не уђе газдарица у моју собу. Обукла се и она лепо, метнула чак и мидер, једва сам је познао.

— Због кише која је падала целе ноћи, решиле смо се да узмемо кола, јер су друмови покривени блатом, иако хоћете, можете и ви с нама? Оно, истина, нису баш најлепша кола, сељачка су, што товаримо храну, али шта ћете, у селу смо!

Разуме се, ова ми је понуда била добродошла, јер сам баш бринуо како ћу по блату, а хтео сам пошто било да идем у Фекан.

Сем кочијаша, било нас је у колима осморо одраблих: седам жена и ја. А између нас беше се утисло још и четворо деце. Успут, сусстигосмо једног младича, ишао је да испрати оца. Жене позваше и њега, и он се прикачи за задњи део кола. Наслоњени на лотре, свуд у наоколо, прилично смо се труцкали. И поред јединствено добрих друмова у Француској, једва сам чекао да стигнемо. Готово сам се чак и кајао што не бејаш пошао пешке.

Чудновато је, све овдашње жене, скоро посведневно, иду из Илора у Фекан пешнице, и то са пуним упртама рибе, а како сам из њихова разговора дознао кадгод иду на испраћај оне узимају кола! Ма да ми газдарица рече да су их овога пута узеле због блата!

Говориле су много, о свему, изузевши о путу оних које ће испратити; а деца, седећи између њих по поду од кола, јела су неке колаче, ма да тек беху устала од ручка. Занимало ме је да слушах како говоре, јер у овом крају Француске, као и у осталим провинцијама, нагласак је сасвим друкчији но у Паризу, а понеке речи чак и изговарају друкчије. Тако у место *droit* изговарају *dreuet*; *semaine* место *semaine*; *iton* за *aussi*; *chat* зову *ca*, а *comme ça* изговарају *comme cha*. Велике сам муке имао да их разумем, јер су све говориле и много и у исто време.

Тако сам ушао у највећој граји у Фекан. То је град који најбоље познају у Француској Срби ђаци. Обично су ту долазили кад им нестане пара, да *проведу лето*, ма да их је било који су и до пола зиме остајали. Редак је Србин, који је у Паризу учио, а да у Фекану није бар неколико месеца провео. Чисто ми је чудновато да сам и сам у њему свега једном био и само по дана про-

бавио. Немање, а лако трошење, то је болест од које нам пати држава, а коју болујемо и ми сви, појединце.

Скинули смо се на кеју, баш уза саму лађу која се лелујала на малим таласима, без којих није никад на Ла Маншу. Људи су довршавали припрему за полазак. Жене им додадоше котарице, које су собом биле донеле, пуне разних потреба за пут: јаја, масла, црна лука, преобука . . . , па се разиђоше по чарнији да покупују, кад су већ у граду, што им треба да понесу у село, а ја уђох у лађу.

„*Gambetta*“. F. 1494, то је име и број лађе. Зелено обојена, осредње величине рибарских лађа, са две катарке и два једрила, стајала је без мало спремна за полазак. Људи, њих 26, товарили су остатак мреже и буради што је још лежало на обали. Како ми један од рибара рече, имало је на лађи мреже у дужини једне морске миље, и 600 буради од по 120 кгр.

Желео сам да им видим кабине за спавање. Стога замолах, по свршеном товарењу, да ми их покажу. На предњем делу лађе спавају „*млађи*“, на задњем, „*старији*“. То је сва разлика, иначе су кабине у свему подједнаке.

Кроз један отвор, доста узан, низ потпуно вертикалне степенице, спустио сам се у предњи део. Бејаш унао у један мрачан простор испуњен загушљивим ваздухом; кад сам се хтео исправити, лунио сам главом о таванице. Запалише једну лампу која је висила о једној зарђалој жици, стакло све чађаво, фитиљ се пушио. Видех се у једној собици. На средини, пећ за кухање са великим масним мрљама, а око ње разни отпадци јела; рибљи костури, љуске од јаја, чешњевн бела лука, репушине од разне зелени . . . У дну висило је неколико пари великих рибарских чизама умацаних лојем и неколико усмољених широких кошуља и гаћа које рибари носе да се сачувају од воде; по поду лежале су боце с вином, а у једном углу чучало је једно повеће буре „*сидра*“ (јабуковаче), неколико котарица с јелом, што су им жене биле малочас донеле, један огроман лонац, неколико шерпења и једно десетак крњавих земљаних тањира. Више пећи висило је цедило и једна велика цезва за каву, а свуд унаоколо обавила се једна ниска и дугачка клупа, сва масна: види се да им служи у место стола.

— Не замерите, господине, прљаво је. Тако је увек док смо у пору, али, чим се кренемо на пут, ми то све очистимо и држимо у реду.

— А где су вам кабине за спавање?

— Па, ево, овде, са стране.

И показа ми на бокове од олаје. Одмах изнад клупе угледах четири рупе лево, а четири десно, и то у два спрата по две. Навирих у прву до себе; мрак и задах задржаше ме.

— Дајте ми једну свећу, не видим ништа!

— А немате шта ми видети, господине, рече мој газда и пружи ми упаљену лојаницу.

Провукох главу кроз отвор, кроз који се дебла човек не би могао лако провући, и видех један простор од два метара дужине и једног ширине, а таман толико висок да може човек да седне, али да се претходно добро погрби. Угледах једно ћебе, душек и јастук. Све су ове постелне ствари биле неке неодређене боје, какву никада дотле нисам био видео. У оваквој „кабини“ (фијоци, боље би било рећи) спавају по њих двоје.

Изгледало ми је као да сам био сишао у какву породичну гробницу.

Нигде прозора. Кроз онај једини отвор, одозго, провлаче се и људи и светлост и ваздух.

Изнад сваке постелне рупе, висе, у труби умотано, парче мушеме. У случају ружна времена, њу спуштају те их штити од воде, јер, заборавих рећи, кроз онај отвор још и киша улази. Како ли је тек онда у овим јазбинама кад се још и ове мушеме спуште?

Два су „муса“ распремала једну од оних горњих кабинана.

— Волите ли што ћете на пут?

— Волимо! одговореше оба у глас.

— Деца су још, господине, још не познају свој занат, рече један од мрнарара.

Једва сам се надисао чистог ваздуха кад изађох на светлост.

Већ је било време за полазак. Поскакаше сви на обалу, поздравеше се с познаницима и ижлубише децу. Са женама се чудновато пољубише: прислонише образе једно уз друго, и то само поједном. То би све. Никада нисам видео хладнијег пољупца; рекао би човек иконе су целивали. И вратише се у лађу.

Реморкер, што је требао да их пристаништа изведе, већ је био привезан у бокове.

Најједном закрипаше чекрци, дизали су велико једро. Да би што више придобили снаге и осоколили се на рад, сви су у глас викали:

— „Хајде, хајде, хајде!... Сад, сад, сад!... Тако, тако, тако!... Још мало, још мал, још мало!... А! а! а!... Ту је, ту је, ту је!...“

Кад је једро било на своме месту, људи поскидаше капе, окупише се око велике катарке, испод кина Богородичина, прекрстише се, загледаше се мало у Богородицу па се поново прекрстише и пометаше капе. — Молитва је била свршена. На обали, жене су се такође крстиле.

Реморкер рикну, око точка избѣ неколико великих белих мехурова, заненуша се вода и *Гамбета* се крену.

Све се ово изврши за неколико секунда, једва сам имао времена да скинем шешир и да им довикнем:

— „Срећан вам шут!“

Тек сам тада појмио њихову хладнокрвност. У оној краткој молитви било је толико наивности, толико искренности, толико поуздања, толико наде, вере... Она их је подржавала.

У том се зачу звоно, знак да отпочиње продаја рибе, лицитацијом.

Толико сам пута равнодушно слушао ова звоњења, али ми се у томе тренутку учинише величанствена, тужна...

Жене продужише прекинуте разговоре, зачу се жагор, захори се смех. Само сам ја био невесео!

Лађа је излазила из пристаништа. Ја се пожурих до на крај кеја, који се дубоко пружаше у море, да је још једном видим.

Низ љубичасто небо, као какав зажарен диск, спуштало се сунце у свом тријумфу, полако, достојанствено. Вода се блистала и рујева једрила горела су у вечерњем пламену. Гамбета је, као какав цин-галеб, јурно по хоризонту.

* * *

Сустигао сам жене; већ беху поседале у кола.

Тек што смо изашли из града, а кроз густо грање крај друма помоли се млад месец, светао, блед, као поћник који по целу ноћ бди.

Кола су јурила по друму, а коњски тонот мешао се са веселим ћеретањем жена. Гледајући их, међ њима је било матера чија су деца на море отишла, помишљао сам на своју матер која ме је увек са страхом, дрхтећи, чекала да се са обичнога купања вратим.

У Ниору, 13. августа 1902. год.

На Каналу Ла Маншу.

Ст. К. Павловић

Идеја Словена

У ПОЈЕЗИЈИ

Дело са којим се већ дуже време занима један између даровитијих чешких писаца носи наслов „*Dějiny české literatury*.“ И ако уважени писац на том делу већ од подужег времена ради (скоро десет година) ипак га још свршио није, а то се писцу може само у похвалу приписати! Писац свој поса озбиљно схваћа, па зато и жели да му он што повољније за руком изиђе. Ми имамо већ тринаест свезака Влчекова дела пред собом из којих се ласно увидити да, како је писац са необичнијем маром и примерном објективношћу на напир слагао све, што је у његово дело сместити се имало. И чешка критика изрекла је писцу своје признање. Општи суд чешке критике гласи: Да Влчек нема такмаца међу онима, који су до сад радили на тој литерарној врсти.

Са тринаестом свеском Влчек је ступио у почетке минулог (XIX) столећа. У тој свесци једна глава носи горе истакнути назив: Идеја словенска у појезији. Намера ми није да пробирам цео материјал обухваћени у тој глави.

Како су велики песници разних словенских племена, схваћали и тумачили „идеју словенску“ ја мним неће образованијем Србима бити непознато. Прича се за словенске народе да су још млади, да још нису — да се сликовно изразимо — стали на мушку снагу; води се: Словенима припада будућност, што значи: да смо ми Словени позвани да тек у будућности много стварамо и знаменита дела да извршимо. Мисли се да је наш позив у будућности, да осталим, несловенским, народима дамо нову снагу, подмлађење и ду-

шевну енергију. И многи од бољих мислilаца словенских верују у тај замaнни задатак словенских племена. Верујемо и ми у њега! Верујемо и снагу своју развијајмо да тај задатак и остваримо!... Ако хоћемо да први и најсветлији листови људске историје у будућности нама припадну, морамо то заслужити предузимљивошћу нашега духа.

За „словенску идеју“ већ се не може казати да је млада. Она се развија више од једнога века и већ је достигла високи стадијум развића. Где? кад? и како је *словенска идеја* никла? то не могу овде износити. Да то изнађем и расправим ја небих смео на се ни примити. Ја сам рад на овом месту изнети само једно име код нас мало познато; рад сам проговорити о једном песнику, који је још пре Колара словенску узајамност у појезији обрађивао. Тај песник, а рећемо и предходник Коларов, зове се Антоније Марек. Градиво о животу и раду његову узимамо у главном из Ваческих *Dějin české literatury*.

Антоније Марек родио се десет година раније од Колара, дакле 1785 године, у Турново, варошници која се налази у северној Чешкој.

У 16 години живота дошo је на филозофске студије у Праг. У то време (1801 г.) јозефински либерализам уступао већ пред напострешеношћу католичке реакције. Но ипак бејаше на прањкој универси, неколико професора, који живљаху још у традицијама либералистичким из времена владавине Јосифа II. Да наведемо само неколико важнијих имена, чијем је утицају подлегао и млади Марек. То бејаху Сајбт, Мајзнер и Корнова. Нарочито је био њихов утицај знатан на религиозне мисли Марекове. Захваљујући том утицају Марек кроз цео живот остаје деист-рационалиста. Један од именованих професора, Мајзнер, писаше своја дела са богатим и углађеним стилем, виландовским, чему се и Марек од њега поучио.

Оставивши 1804 г. Праг и прешавши у Литомјержице на богословске науке, упознаде се Марек с Јунгманом с којим се за увек спријатељи. Оданост његова к Јунгману бејаше велика. Жеља му је била „с његовим (Јунгмановим) осећањем осећати, у његовим наукама живити, његовим очима у ширину и дубину словенских народности гледати.“ С Јунгманом заједнички се учио, заједнички с њим излазаше на шетњу и прављаше излете. Остао је с Јунгманом у трајној преписци литерарној од 1807 г. (кад је оставио Литомјержице), па кроз пуних 40 година, све до Јунгманове смрти.

Марек није много песама написао; све његове песме ушле би у један омањи свезак*). Па ипак што је написао од великог је значаја, јер у својој појезији обрађује оној мисаони свет у који ће неколико година позније ступити и Јан Колар. У њему Вачек види непосредног предходника Коларова.

Мислим да би за Србе било од мале вредности описивање формалне стране Марекове појезије, зато ја ту страну и напуштам и пристунам одмах кратком излагању *идеје*, којом дишу песнички радови Марекови.

Највећи песнички производ Мареков је „песничко писмо“ упућено Јунгману.

При читању тог *песничког писма*, познајемо Марекa као приврженика јозефинског либерализма. Ту се оштро осуђује и насилничка реформација (чешки табори у двојестим годинама XV века) и насилничка против реформација (Белогорска битка 1620 год). Марек се управо хвали како је у неповрат отишло таборско пустошење; пева, како је белогорско земљиште некад заливено и обојено чешком крвљу опет поцрнило и добило старо обличје: нада се да је и Лојолина (Јесуитизам) поплава за увек одстрањена. То је и сувишна хвала за век који смо управо предали историјском суду! Из тог што наведосмо можемо судити, да је Марек био песник — хуманиста, и то најчистијег зрна.

Доба у којем је Марек своје песничко писмо написао, бејаше неугодно за Словене: Балкански народи чамаху под турским господарством, Пољска, раздељена, Чеси се копчаху под превлашћу немачком а и осталих Словена аустријских бејаше бедан положај, једино Русија бејаше силна и слободна, па се није чудити што у њу песник све своје наде полаже. Марек је био топли русофил а то русофилство му је у душу усадио Јунгман. Он слави Русију као једину

*) По множини песничких радова у неколико се изједначаје с нашим првим лиричарима, Луком Миловановим и Јованом Доменовићем.

заштитницу потлаченог Словенства. Он на истоку види прави дух *славије*, види тамо пространу руску државу; види Словене где живе својим животом, обрађујући мирно своја поља и просецајући валове Црног и Северног мора својим лађама. По убеђењу песникову, Руси живе а остали Словени пропадају. Нас Чехе (узвихује песник) мрски Тевтон убија и гњави, на једној страни, а на другој, браћа наша, бедно живе међу Отомани; раскомадана је држава краља Светоплука а ратоборним Србима у борби с Турцима већ малаксана јуначка рука. Песник готово неверује у силе осталих Словена, па стога и види у Русији спаситељицу свију њих. Све нам је отето, само нам још:

„Жељо Руриково није виструто,
Оно је предурало и насиле татарско круто,
Још и данас стоји Москва престоље старославно,
И градови Петра Великог одолевају непријатељима славно...“

Песник са заносом нам прича, како Русија царује и влада над грдним просторијама Европе и Азије. Марек се нада да ће једина самостална држава словенска, Русија, са самим својим егзистовањем и моралном силом ојачати све остале словенске народе и у њиховој слабости и несамосталности дати им потпору. Руска и осталих Словена просвета и језици, извојеваће себи поштовање, као што прориче немац Шлецер. Словенство ће себи онако поштовање у Европи изнудити, као што су га већ изнудили Добровек, Копитар и други. Марек је имо пред очима велики идеал „уједињење Славије“, певаше, да остварење тог идеала само, може угасити његову тугу.... Ако се Чех није био у стању одржати као Чех, — он ће се бар под културном и језичном заштитом руском одржати као Словен. Тако је далеко Марек запливао у простране русофилске воде!

Тако силну наклоност к русофилству однеговао је код Марекa Јунгман. Јунгман је неуступљиво проповедао да ће руски језик прогутати све остале словенске језике. То веровање словенске довело је Јунгмана тако далеко да је чак и у угушењу пољскога устанка г. 1831 видио корак у напред да руски језик постане свесловенским језиком!

С тим што је догде речено није нам намера била порицати да у Марековим песмама нема и локалног чисто чешког, патриотизма, Има га. Тај патриотизам чешки исказан је најснажније у другом Марековом овећем песничком раду: „Посланици к Јунгману“, написаној 1817 г. у фебруару, а печатаној тек 1820 г., пошто је цензура нешто из ње пречртала. Та песма је потекла из реминисценција песникових на Литомјержице, где се с Јунгманом здружио и поверљиво општио. Песник се сећа красних дана, које је са својим пријатељем проводио, сећа се шетњи, разговора и других милих успомена које му је у души — веома разнолика — околина литомјержицка оставила. Али у песми песник заилази и у прошлост чешку, и онева давна славна времена: досељење чешке у данашње земље; њихов ондашњи живот, државно уређење. Ту се описују обичаји из старих времена, културно развиће чешко, културни зенит, који су Чеси достигли у средњем веку и т. д. У песми није пропуштено ништа што Чехе у прошлости уздиже и што их ставља на заједничку ногу са осталим великим цивилизованим народима. Из свега што налазимо у „Посланици к Јунгману“ изилази: да је ту песму написао, прави патриота, одушевљени Чех, надахнути Словен и прави, некористољубиви љубитељ народа свога. Песник баца поглед на целу, многим бојама измалану историју чешку, почев од аутехтоничке, патријархалне владе земаљске, па све до времена кад су Чеси изгубили своју самосталност, коју су вековима јуначки бранили од страшних и неомирљивих противника, не само њихових, већ у опште словенских — од Немаца. Упоређујући прошасту славу и живот са оног времена (кад је песник живио и певао) пропадањем, мртвило, песник неугодно тужи благосиљајући прошлост славом искићену а проклињући садашњост малу и слабошћу испрљану. Марек се немогаше ослободити од сентименталног романтизма, коме подлегаху у његово време готово сви књижевници словенских народа.

Крај свега; *Посланица к Јунгману* веома је интересантан а и поучан за свакога ко хоће да се словенски мисли и осећа. Песник се буни и оштро осуђује оне Словене и

несловене, који предикју о патриотизму*), и вели да је патриотизам само дете сулудих глава — у песника стоји мозгова — и да је преживљени плод старе културе. Не! — доикује нам песник, патриотизам је стара и вечито трајна сократовска врлина, која има своју вредност од Темзе па до преко Гангеса. Зато, Словени, потетице нас Марек, у уским Термопилима наших ужих домовина, војујте до последњег даха за „Вашу Славију милу.“

Бајрон је свога *Childe Herolda* спевó 1812 год. Паралелизмус Марековог свега Посланица к Јунгману, са генијалним производом великог Енглеза бије у очи, али ту се не губи, већ га налазимо после и у предневу Коларове „Словенске кћери.“ Код Марека поток из срца се лије; то је русоовски узник, изливен из пера, на развалинама старога избледелог света, и туга за стварањем света новога и лепшега.

Словенство Мареково, обојено русофилством време није могло ослабити. И 1850 г. видимо га где се договара са Шафариком о стварању *свесловенског* књижевног језика, да се то достигне он је готов исто као и пре 30 година да принесе на жртву свој материњски језик.

Антоније Марек гледó је песимистички на чешку будућност; Мислио је да мали, поробљени чешки народ¹⁾ није у стању сам, са властитим силама својим, извојевати себи спасење. Држó је, да Чеси немогу опетати, да морају подлећи и изгубити се у великом немачком мору, не прегрле ли *свесловенску идеју* и не жртвују ли њој своју народност. На већ кад Чеси морају изгубити своје народно име, боље је — мисљаће Марек — да се жртвује *словенској идеји*, јер тако ће бар остати Словенима, а не учине ли ту жртву Чеси би са својом пронашћу повећали број онаких словенских противника, — Немаца. Мржња, смртна мржња противу Немаца од Марека је учинила *свесловена*, а Марек свесловен заслужује наше дивљење и опште поштовање!....

Разноликe потребе народне Марека су одвратиле од песничтва, те је као прозни писац ступио у коло чешких великана у којем су били: Јунгман, Шафарик, Палацки и други, и с њима заједно рађаше на пробуђењу чешког народа све до своје смрти.

С тим што је до сад речено изнесен је у најкрупнијим потезима проблем *словенске идеје* с којим се бави Марек у својој појезији. О Марековој прози и о његовим песничким преводима нећу ни да говорим јер то и не спада у оквир мога предузећа.

На завршетку рекао бих још ово: Као год што су код нас имена Владике Рада и Јаше Игњатовића тесно везана са именом Симе Сарајлије Милутиновића, тако је исто уско спојено и име Антонија Марека с именом Јунгмановим. Јунгман је Марека литерарно образовао, вољу за песничтво му пробудио, утврдио га у русофилству и кроз цео живот куражио га је и потетицао на рад. Укратко: Јунгман је из Марека песника — књижевника створио, а то свакојакó није мала заслуга!....

Могла би се од стране којег читаоца појавити замерка: Откуд код Марека смртна мржња на Немце и како ту мржњу довести у измирење са хуманитарношћу његовом? И мени је то необјашњиво, а с тим нису на чисто ни други*) који су о Мареку писали, па ни сам Влчек. У осталом ту Марек није усамљен јер је било код Чеха још и других знаменитих људи, који су хуманистичка начела исповедали, па и код њих налазимо мржњу противу Немаца. Биће да се њихов хуманизам, као и Марек, распростирó једино на Словене.

Праг.

Коста Малкић

Х Р О Н И К А

У недељу 29. септембра о. г. у подножју споменика великога Кнеза Мученика удружени, омладина и представници скоро свију редова грађанства — одржали су збор свој на којем су осудили дивљачке инстинкте Арнаута који су се, како изгледа заверили, да истребе све што је Срба у Старој Србији и Македонији. И ако се таквим манифестацијама ни најмање стварно не помаже жалосним жртвама, нашој несрећној браћи по тим крајевима, тој сржи српских земаља — ипак, као појава у нашем друштву, тај збор оставио је дубоких трагова у срцима Београђана, за које би се, можда, без претеривања могло рећи, да су често нута хладна остајала према патњама наше браће под туђином. Она једнодушност, они истоветни осећаји којима се таласала она импозантна маса Срба, исто као таласи великога мора, многе су до дубине душе потресли а видели смо неке старе Старосрбијанце како и сузе утиру. Јест, као год и свуда и увек што је било, и у нас је још чиста и родољубива омладина на првом месту позвана, да гласом душе своје, као гласом Јерихонске трубе позове све нас на одбрану паћеничке браће наше. А да је крајње време томе, један нам је од њих реко. „Нека још само три године устраје ово стање у Старој Србији и Македонији“ рекао нам је он „и више у тим крајевима неће Србина бити.“ Да страшних речи, да ужасних перспектива! Ако овај грозни покољ, који су нам спремили непријатељи народа нашег још само мало устраје, у земаљама у којима је

највише трагова оставила српска слава и величина српска, више неће Србина бити. Има ли Србина, који на ове гласове неће задрхтати?!... Има ли и после тога још ма каквих разлога који ће и даље одржавати и досадашњи немар наш, и нас, слободне грађане у Краљевини Србији, држати поцепане и раздвојене?!... Ал и осим тога, смемо ли ми икад заборавити оне неоцењене услуге, које су нама Шумадинцима, приликом стварање наше слободне државе, учинили синови баш тих и осталих земаља српских које су на жалост још непрестано под туђином?!... Ми смо дубоко уверени да племенита омладина неће то никада заборавити. А на њој, на омладини је будућност наша. Буде ли она свесна, а ето показала се да јесте, оне силе која јој се крије у младим, одушевљеним грудима и топломе срцу — наша праведна народна ствар, и питање нашега останка и наше лепше будућности, биће у сигурним рукама. Као јавно гласило дакле ми се, и ако рањена срца због онога што је било повод збору од 29. овог месеца, с радошћу и надом осврћемо на збор тај, скупљен на поклич омладине наше, као на предзнак бар у будућности лепших дана. Ми немамо никаквих тачних података о томе: да ли су и у колико омладинци у нашим старим, историјским друштвима утицали на буђење родољубља и ударања народнога срца; али податци из новије стране историје казују нам, шта је била у стању да учини уједињена омладина. И с пером и с мачем у руди борили су се омладинци за свету народну ствар све, док с једне стране нису створили уједињену Немачку а с друге уједињену Италију. И те победе своје извојевали су они у добу, кад идеја националности још није тако високо стајала као што данас стоји. Данас и у том погледу биће лакше нашој омладини да се

*) Данашњи енглески империјализам и немачки национализам подижу се на *искључивом* племенском патриотизму, а то нам показује да патриотизам још није предао аналима историјским. Свакојакó да ни генијални Толстој није у праву кад патриотизам сасвим одбадује. Многи проблеми словенског живота још су нерешени; при њихову решавању и патриотизам ће играти важну улогу. То је бар моје убеђење.

1) То мисљаху и многи други чешки претородитељи а код Словака о том јавно певаше и писаше Јан Холи савременик Марекон и Коларон.

*) Колико ја знам о Мареку су писали од Чеха Јан Јакубец В. Зелени и Томаш Масарик, па ни код њих та хуманистичка недостидност Марекова нија расветљена.

бори. А коме још није познато, да одушевљење и одушевљена реч има најјаче врело своје у снажним грудима младићским. А одушевљена реч исто као и оркан у стању је да понесе собом све што пред њом стоји.

Нека дакле оне толике речи наших омладинаца, што су пале на збору 29. овог месеца полете на све стране где Србин живи, не би ли се оне варнице родољубља што тивају у грудима свакога Србина распалиле у силан пламен, од којег ће задрхтати непријатељи наши.

II.

* Књижара Браће М. Поповића у Новом Саду штампала је ове српске композиције: Три српска народна кола (Сремско, Банатско и Бачко) за гласовир у две руке (цена 1 круна); Пет српских народних игара (Селанчица, Шумадинка, Заплет, Зајечарка Неготинка) за врло лаку гласовирску пратњу (цена 1 круна и 20 нотура); Пет српских народних игара (Сарајевка, Ајд' на лево, Ајде мало дере, Неда гривну изгубила, Кокоњеште) за гласовир (цена 1 круна) и Десет српских песама (Весела је Србадија, Лена Пава, Каравиље, Миљено, Девојчица ружу брала, Младо пастирче унило, Девојка соколу зулум учинила, Смиљ-Смиљана, Тихо поћи, Вино пије Дојчин Петар) за виолину уз лаку гласовирску пратњу (цена 1 круна 60 филера).

* У броју 6. Књига Матице Српске штампано је *Косово*, опис земље и народа. Издање са сликама. Написао Бранислав Ђ. Нушић. I. свеска. Књига је велике 8°, има страна 180, а цена је 1 круна и 50 нотура. —

* У издању дворске књижаре Мите Стајића штампана је и продаје се *Историјска Педагогика*, за учитеље и учитељице српских народних школа написао Петар Деснотовић, управитељ Учитељске Школе у Алексинцу. Књига је величине обичне осмине, а има страна XIII + 471. Цена је 6 динара.

* У четвртном свеску руског *Литературног Вјесника* има чланак проф. В. Корабљова *Гогољ и Србови*, како пише Летопис Матице Српске поводом овог чланка, Корабљов вели: да су српски часописи тек у новије време почели више пажње обрађати знаменитијим појавама руске књижевности. Преводили се и новији писци, али избор не беше свагда срећне руке. Између руских писаца највише се преводило Гогољ и Тургењев. Истакнувши у главним цртама утицај Гогоља на некоје српске приповедаче, набраја Корабљов, највише по чланку проф. М. Иванића (Н. Искра, бр. 3) српске преводе Гогољевих дела. За већину превода вели да нису тачни, те препоручује, да би требало да знаоци рускога језика код нас ако не да поново преводе, а оно бар да прегледа и исправе преводе Гогољевих дела.

* Збор Срба Београђана 29. септ. 1902. год. донео је ову одлуку:

1.) Ужасни злочини, који се без престанка чине Српском народу у Старој Србији и Македонији морају изазвати осуду и огорчење у свих просвећених људи. Српски Народ, чија браћа највише страдају у тим крајевима, у првом је реду позван, да изрече своје гнушање и осуду над разбојничким насиљем Арнаута и Турака.

2.) Збор овај изјављује, да је за перде и насиља у Старој Србији и Македонији највише крива и одговорна Турска Влада, јер она, у најмању руку, подржава елементе, који систематски раде на уништењу српскога живља у Старој Србији и Македонији.

3.) Збор овај тражи од Краљ. Срп. Владе, да она нађе пута и начина, да се обезбеди живот и имовина Српског Народа у Турској, јер је стање у Старој Србији и Македонији тако, да се даље апсолутно не може издржати, а интереси хуманости и интереси европског мира захтевају, да се што пре коначно учини крај оваком стању ствари. У противном случају Србија и Српски Народ скидају са себе сву одговорност за догађаје, који тамо морају наступити и који ће морати уваћи у акцију и Србију, јер Срп-

ски Народ неће моћи допустити, да се сатре и уништи цело његово племе у Старој Србији и Македонији.

4.) Збор овај уверава своју браћу у Старој Србији и Македонији да је Српски Народ свагда готов, да својој браћи помогне и да их заштити ма по коју цену то било. Без њихова живота — нема живота ни за нас, њихова смрт и наша је. Стога ће Српски Народ, ако се ускоро не помогне народу у Старој Србији и Македонији, наћи начина, да сам спасе своју браћу, пре него што буду последњи остатци живота њихова у крви угушени.

* Сазивачи великог народног митинга 29. пр. мес. за против зулума у турској царевини, поверили су проф. М. Павловићу и Љ. Васиљевићу да израде књигу о садашњем стању у Старој Србији и Македонији. Појава овакве књиге не само да је оправдана него је и неодложна потреба. Што бржу њезину појаву радосно ће дочекати сви забринути српски родољуби.

* Славјанское Вспомогателное Общество у Москви решило је 7. септембра да се изрази гнушање и бол због хрватских напада на Србе у Загребу. Резолуција је саопштена Хрватској Матици, Југословенској Академији, Словенском Друштву у Софији и словенским клубовима у Београду, Кракову и Прагу. — Ово руско друштво послало је и 3000 динара Словенском Клубу у Београду као део откупнине или за одржавање Манастира Дечана.

* У свеску 2. књиге 7. овогодишњих Извјештаја одељенија рускога језика и словесности импер. академије наука реферерују: П. Ровински о С. Новаковића „Српска књига, њени продавци и читаоци у XIX. веку“, а П. А. Лавров о Љ. Стојановића „Каталог рукописа и старих штампаних књига“ и М. Вукићевића „Из старих Србуља.“

* Српска Штампарија (деоничарско друштво) у Загребу разаслала је овај циркулар: Пошто је изгредима, који су управљени били четири дана и четири ноћи против Срба — зло проишла и Српска Штампарија, којој и ако није изгредници уништили све, они су другим начином оштетили тај просветни дом, с тога моли, да се сви заузму живље него икада при распродавању Календара Србобрана за год. 1903. како би бар донекле надокнадила штету, коју је претрпела и да по могућству још обратном поштом јави сваки на колико примирака с поузданошћу рачуна да може продати, како би избегла на тај начин излишне трошкове при враћању непродатих календара.

* У Дубровачкој Српској Штампарији штампано је Србин мухамеданац Осман Ђикић *Muslimanskoj mladeži. Nekoliko pjesama.*

* Српска штампарија у Загребу послала је на све претплатнике „Знаменитих Срба XIX века“ у Србији следећи циркулар:

И до сада смо били остављени сами себи, а сада је наступило доба по нас Србе у Загребу, да нам ваља удружити рад и снагу, да надокнадимо оно — што смо изгубили и да одржимо оно што смо засновали. Услед изгреда у Загребу, који су четири дана и четири ноћи управљени били против Срба, зло је проишло и Српска Штампарија, којој и ако нису изгредници подупали прозоре и уништили све што је под кровом, они су помоћу других средстава оштетили тај наш просветни дом. Не тражимо да се за нас купе прилози, ми не апелујемо на поједине грађане, да се тиме лично користимо, већ молимо свакога Србина, који је до данас с нама у вези стајао, а који својој дужности у погледу плаћања није уговорио, да се овога пута одазове и да нам помогне платити свој дуг. За нас је Ваш и свих наших дужника одзив животни питање, на подржавамо наду, да нас нећете овога пута оставити, јер је помоћ Ваша, а и осталих, сада нужнија него икада, ради опстанка наше Штампарије.

* У Новом Саду покренута је мисао о оснивању Српске Школске Матице по угледу на Чешку Школску Матицу. Желети је, да се ова лена и корисна тежња у дело приведе, јер је већ и вредни Срби Босанци и Херцеговци (колико се према приликама могло) остварише Просвјетом тим својим најновијим друштвом.

* Друштво за suзбијање алкохолних пића одржало је 29. ов. м. и своје шесто предавање: „О суделовању жене у борби противу алкохола“.

* Д-р Нешић, окружни физикус у Горњем Милановцу, штампао је популарну расправу „Шарлах“ коју је приказао учитељима и свештеницима. Књизи је цена 0-40 дин.

* Београдски Словенски Клуб јавља својим члановима да ће од половине октобра отворити вечерњу школу за учење чешког језика.

* Радња Јевте М. Павловића и Компаније откупило је од г. П. Раносовића, акад. сликара, његову најновију слику „Зека Буљубаша и његови голаћи.“ Слика ће бити олеографски умножена, а ми ћемо гледати да овај заиста лени рад г. Раносовића изнесемо у свом листу.

* За издања Матице Српске примљени су ови радови: „Чешка књижевност у последње доба“ од Д-ра Јосифа Караска; „Опис и слике застала хусарске регименте митрополита Вићентија Јовановића“ од Тодора Стефановића Вилоског; „Одломци из Шилеровог Валентина“ у преводу Јована Животиновића; „Распуст Преображенског Сабора 1872.“ од Д-ра Стевана Павловића; „Шекспиров Отело“ у преводу Д-ра Светислава Стефановића; „Византија и Срби“ од Д-ра Станоја Станојевића. — На оцини су ови рукописи: „Из живота и рада владике Никанора Грујића“ од Ђ. Магарашевића; „Одношаји између Угарске и Србије г. 1331—1355.“ од П. Марковића; „Одјаци мога срца“ песме Јована Шарића; „Вјели Павле“ снев М. Буровића.

Некролог

Стеван Луковић (1877—1902).

31. августа ове године изгубио се један редак човек младе генерације наше: Стеван Луковић, један од најдаровитијих и најчеститијих млађих јавних радника умро је у првом полету свога рада, у својој двадесет петој години.

Са свом својом филозофском скромношћу и са тако мало живота што му је било досуђено да проживи, Стеван Луковић искочио је одједном и необично својим пером у књизи и новинарству нашем. Као књижевни и политички радник није био знан од многих, и ако иначе није живео животом скривеним и повученим У своје пријатељске и другарске везе уносио је сву отвореност своје вреле и експанзивне природе, чувао се врло стидљиво и опрезно да не представља „младог човека што нише и обећава“. Он је имао оне драгоцене, одвећ деликатне скрупуле личног поноса и дубоке савести, бојао се да не буде извикан незаслуженим или прераним другарским похвалама, да не буде цењен лако и овлаш по радовима којима његов талент и високо књижевно мерило нису још били потпуно задовољени, и са том необичном, стидљивом савести није објављивао ни радове који су могли издржати и саму ту његову строгу самокритику.

Ако се живот не рачуна временом и простором у којима је он тако ништаван, ако је све што остане иза човека она светла искрица духа честитости којом је засветлио једном у тој својој метеорској минути, Стеван Луковић не би могао жалити да је живео ни узалуд ни мало. Жалити мора само његова неутешна породица, и сви ми који смо знали колико је он био користан и потребан српској књизи и јавном животу за које су овакви губитци данас одвећ осетљиви.

Стеван Луковић штампао је нешто својих чланака и песама у „Делу“, „Звезди“, и „Новој Искри“, Другови му спремају издање песама, преко којих ће га ближе познати и шира публика која га је до данас познавала највише

безимено, по његовим непотписаним чланцима, пуним широког политичког погледа, искреног уверења, мушке отворености и лепога тачног писања.

— Српска Краљевска Академија. Српски Етнографски Зборник. Књига III. Српске Народне Песме и Игре, с мелодијама из Левча. Прикупио Тодор М. Бушетић. Музички приредио Стеван Ст. Мокрањец. У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1902. В. 8-на, XXI + 110. — Цена 2 динара.

— Српска Краљевска Академија. Српски Етнографски Зборник. Књига четврта. Насеља српских земаља. Расправе и грађа, Уредио Др. Ј. Цвијић. Књига I. — У Београду, штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије, 1902. — В. 8-на, стр. CCXXXVI + 497. — Цена 5 динара.

— Српска Краљевска Академија. Српски Етнографски Зборник. Књига четврта. Насеља српских земаља. Књига I. Атлас. Уредио Д. Ј. Цвијић. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1902. — 4°, XXIII. Цена 1.50 дин.

— Календар Матице Српске за годину 1903. која је проста, има 365 дана. Година II. Нови Сад, издање Матице Српске 1902. Стр. VIII + 200.

— Историја српског народа за средње школе, од Миленка Вукићевића. Друга књига. Од половине XV столећа до Берлинског Конгреса. У Београду, Нова Електрична штампарија Петра Јоцковића, 1902. — 8°, стр. IX + 372. — Цена 2-50 динара или круне.

Дете у породици и школи. Читанка за моралне поуке. За I. разред грађанских и девојачких школа, по програму израдили Ж. О. Дачић и В. Т. Спасојевић. Београд, Нова Електрична Штампарија П. Јоцковића. — 8°, стр. V + 86. Цена 1 динар.

— II. издање Београдске Трговачке Омладине. Читанка за ученике трговачких школа. Београд, штампарија Д. Димитријевића, 1902. 8°, стр. XIV + 182. Цена 1-50 д.

— О раду на подизању Јестаственичког Музеја у Србији. Од П. С. Павловића, професора. (Прештампано из „Наставника“). Београд, штампано у Државној Штампарији Краљ. Србије, 1902. В. 8°, стр. 26.

— Насрадин-хоџа, његове шале, досетке и алегрије у причама или шала и забава за народ, а из народа од Мехмеда Тевфика. Преводи и допуне. — У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића, 1902. — 8°, стр. 192. Цена 75 новчића или дин. 1.50.

— Сретен Ј. Ристић, новинар. Развитак владалачке власти у српском народу. Београд, Штампарија Тодора К. Наумовића, 1902. — 8°, стр. 110. Цена је 2 динара.

— Свети Сава. Књига за младеж. II. Саставио Одбор Крајинских учитеља. Приход од ове књиге намењен је путовању Крајинских учитеља у српске приморске крајеве. Београд, Штампарија С. Хоровица, 1902. 8°, стр. 157. Цена 1 динар.

— Конзул, весела игра у два чина. Написао Лукијан Тривунов Бранковић. Прештампано из „Бранкова Кола“ за годину 1902. (Права за представљање даје само писац). Ср. Карловци, Српска Манастирска Штампарија, 1902. — 8°, стр. 45. Цена је књизи 50 пот. или 50 п. д.

— † Буро Радичевић, медецинар на Московском универзитету. Написао К. Лучић, учитељ. Београд, Електрична Штампарија Тодора К. Наумовића, 1902. — 8°, стр. 8.

— Правила дружине ђака Српске Мушке Учитељске Школе „Караџић“ у Пакрацу. Загреб Српска Штампарија 1902. — 8°, стр. 16.

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије: год. 10 фор. или 20 дин. у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику „Н. Искре“, Капетан Мишина 8.